

MAGYAR PÆDAGOGIAI TÁRSASÁG.

Vitaülések 1920 május 15-én, június 5-én, 19-én és 26-án.

A középiskolai reform ügyében kiadott miniszteri kérdések tárgyalása.

Jelen vannak Fináczy Ernő elnökle alatt: Baros Gyula, Batta István, Benzsay Gyula, Bozóky Endre, Böngérfi János, Csengeri János, Danilovits János, Erődi Béla, Éltés Mátyás jegyző, Fest Aladár, Geöcze Sarolta, Gyomlay Gyula, Gyulai Ágost, Hajdu János, Hegedüs István, Herodek Károly, Hidasi Sándor, Imre Sándor, Juba Adolf, Kemény Ferenc, Kisparti János, Kopp Lajos, Kovács János, Kőrösi Sándor, Liszkievich László, Luka Jenő, Lux Gyula, Marczinkó Ferenc, Málnai Mihály, Mártonffy Károly, Molnár János, Mosdóssy Imre, Nagy József Béla, Nagy Pál, Pintér Jenő, Prohászka Ferenc, Prohászka József, Quint József, Roseth Arnold, Somogyi Géza, Szélényi Ödön, Szenes Adolf, Szuppán Vilmos, Takács Béla, Tas József, Téveli Mihály, Tóth Ferenc, Volenszky Gyula, Waldapfel János, Zala István, Zsengeri Samu, továbbá számos nő- és férfivendég.

Május 15.

I. Az *elnök* megnyitja az ülést és fájdalmas érzelmeinek ad kifejezést abból a szomorú alkalomból, hogy ismeretesekké váltak a béke feltételei, melyek gyászba borítják Magyarországot. E gyászban a nemzetnek minden hű fia osztozik, egyének és testületek egyaránt. Osztozik benne a Magyar Pædagogiai Társaság is.

II. *Bozóky Endre* indítványára elhatározza a Társaság, hogy Magyarország területének épsége érdekében csatlakozik a Területvédő Liga határozati javaslatához.

III. Az *elnök* ismerteti az ülés tárgyát, a középiskolai reform ügyét, melyről a vallás- és közoktatásügyi miniszter egyebek közt a M. P. Társaság véleményét is kikérte. Hogy a már régebben leküldött kérdőpontok megvitatására csak most kerül rá a sor, annak — a szénhiány okozta szünetet nem tekintve — főképen az volt az oka, hogy az elnökség meg akarta várni azt az időpontot, mikor ezeket a fontos kérdéseket, melyek eleinte nem egy oldalról szenvedélyes hangon tárgyalattak, kellő nyugalommal és előkészülettel lehessen vita tárgyává tenni. Az elnök azt a módozatot tartotta legcélszerűbbnek, hogy az ügy mindenekelőtt előadónak adassék ki s ennek jelenléte szolgáljon a tanácskozás tárgyául. Felkérte ezért Kemény Ferenc rendes tagot, hogy a kérdőpontok anyagát tegye tanulmány tárgyává

s véleményes jelentését terjessze a Társaság elé. Kemény készségesen vállalkozott erre a nem könnyű feladatra, amivel Társaságunkat mindenkép lekötelezte. Az elnök azt hiszi, hogy a közoktatási kormány-
nak a kérdőpontok kitűzésével korántsem volt szándéka a reformot azonnal vagy a közel jövőben megalkotni; csak értesülést akart szerezni a tanügy hivatott munkásaitól arra nézve, miképen gondolják a közoktatás szerves reformjának megvalósítását. Ami a most meginduló vitát illeti, kéri a felszólaló tagtársakat, hogy a legszigorúbb tárgyilagosságot óvják meg nyilatkozataikban, de másfelől teljes őszinteséggel és minden fenntartás nélkül nyilvánítsák legjobb hitük és tudomásuk szerint véleményüket. Szavazásnak úgy gondolja, nem lehet helye, már csak azért sem, mert a Társaságnak számos rendes tagja nincs jelen, s így a határozathozatalhoz szükséges alaki kellékek nincsenek meg teljes mértékben. Ezek után felkéri a titkárt, hogy a miniszteri kérdőpontokat, melyekkel a jelenlevőknek egynemelyike nem rendelkezik, legyen szíves felolvasni.

IV. A titkár felolvassa a középiskolai reform főkérdéseit, melyek a következők:¹

1. Lehetséges-e, hogy (a tudományos tanulmányokra való előkészítést s az egyéni és nemzeti élet gyakorlati szükségleteinek kielégítését) ezt a két, nem azonos feladatot egy és ugyanazon iskola teljesítse?

2. A humanisztikus gimnázium alkalmas-e arra, hogy a még pályát nem választott, de nem szükségképen tudományos pályára gondoló ifjúságnak általános iskolája legyen?

3. Van-e érezhető különbség a gimnáziumi és reáliskolai tanfolyamot végzettek közt értelmiség, jellem, hagyományainkhoz való ragaszkodás és haladásunk tudatos akarása tekintetében?

4. A tudományos célzat indokolja-e, hogy a gimnázium növendékeit már 9 éves korukban elkülönítsük azoktól, akiknél jobban ezek sem adták személyes bizonyítékait tudományos pályára való voltuknak?

5. A 9—13 éves gyermekek életkora egyáltalában megengedi-e, hogy a tudós középiskola valami sajátos módszert alkalmazzon s a tudományos munkára való előkészítést már 9 éves korban elkezdje?

6. Helyes-e és szükséges-e, hogy a nemzet serdülő tagjai anyyiféle iskolában (gimnázium, reáliskola, polgári iskola stb.) tanuljanak nem egyféleken oly ismereteket, amelyekre minden polgárnak egyaránt szüksége van?

7. Tanulmányi okokból indokolt-e, a nevelés szempontjából célszerű-e ily különböző fejlettségű (serdületlen és kifejlett) tanulók együtt-tartása?

8. E kérdésekre adott feleleteken kívül miféle konkrét javaslatai vannak az intézet tanári testületének a középiskolai reform belső tartalmára nézve?

V. Az elnök úgy látja, hogy a kérdéseket két csoportban lehet tárgyalni: az elsőbe tartozhatnak az iskola tagozottságára, a másodikba a középiskola tanulmányi irányaira vonatkozók; de megjegyzi, hogy a felszólalókat semmiféle tekintetben nem kívánja megkötni és

¹ L. *Hivatalos Közlöny*. Kiadja a Magyar Vallás- és Közoktatásügyi Miniszterium. 1919. XXVII. évf. 388—389. l.

érdeklődéssel néz eléje minden tárgyilagos nyilatkozatnak. Felkéri Kemény Ferenc előadót, hogy tanulmányát mutassa be.

VI. *Kemény Ferenc* előadó felolvassa a középiskolai reform ügyében a miniszter által leküldött kérdések megvitatása céljából készült tanulmányát (lásd e füzet élén).

VII. *Az elnök* köszönetet mond az előadónak nagy körültekintéssel és alaposággal készült munkalataért és a vitát megnyitottnak nyilvánítja.

VIII. *Bozóky Endre*: Engedélyt kérek arra, hogy a kérdéshez általánosságban is hozzászólhassak. Az előadó beható, szép munkája sok tekintetben kiveszi a szót a szájamból, mert sokban egyetérték vele. Eltérés van köztünk az időszerűség kérdésében. Nálunk a tanügyi reformokat nem a közszükségletek szokták megindítani, hanem a kormányválságok. Új miniszter — új reform. 1906-ban Lukács György miniszter is reformálni akarta a középiskolát. A szaktanácskozáson a pannonhalmi főapát mint első felszólaló felvetette az időszerűség kérdését s az időt ily mélyreható reformokra nem tartotta alkalmasnak, tekintettel a nemzet felzaklatott lelkiállapotára. Pedig a darabont-korszak a maihoz képest a tenger sima tükkrét jelentí. Én nem tartom a középiskolai reformot időszerűnek, hiszen azt sem tudjuk, mi lesz belőlünk, búr-állam, iparos-, kereskedőállam avagy más egyéb. Igaz, hogy középiskoláinknak vannak bajaik, de e bajokon rövidesen segíteni lehet; dobjuk ki a hitelét vesztett görög pótlót, s a gimnáziumot közelebb hozhatjuk az élethez is, a reáliskolához is.

Igaz, hogy a középiskolába járó ifjúság a legértékesebb, de az egész ifjúságnak csak 5%-át teszi ki s a nagy tömegek gondozatlanok maradnak. Pedig ez a nemzet zöme és jövője. Ha lekanyarítják periferiáinkat, akkor elveszik tőlünk művelődési gócpontjainkat, melyek túlnyomólag ott fekszenek; elveszik legjobb elemi iskoláinkat, mert tanügyi politikánk a nemzetiségi vidékeket protegálta s a nagy magyar Alföldet állandóan elhanyagolta, hiszen az amúgy is magyar. Várjuk meg, mit hoz a jövő s aszerint rendezkedjünk be. Várjuk meg az élet valódi követelményeinek megnyilatkozását s azután cselekedjünk. Addig maradhat a középiskola úgy, ahogy van. Bár volna azon a színvonalon, amelyen a háború előtt volt! Fordítsuk figyelmünket az elemi iskolára. Hangoljuk össze a két iskola tantervét és szüntessük meg azt a zökkenést, melyen a középiskolába átlépő tanulóknak át kell esnie.

A miniszteri kérdőpontokról most nem nyilatkozom; de szólnom kell egy konkrét tantervi reformjavaslatról, Pintér Jenő főigazgató úréról, mely közreadatott, tehát a nagy nyilvánosság előtt fekszik. Felőle a tanári testületeknek rövid határidőn belül kellett

nyilatkozniok s a lapok szerint *eloben* csatlakoztak hozzá. Ez nem jelent sokat, mert a tantervben a részletek a fontosak, mint utóbbi 13 évi munkásságom alatt az Orsz. Közoktatási Tanácsban volt módom tapasztalhatni. Ott a Jankovich-féle reformtervezeten talán 60 szakértő tanácskozott talán 60 ülésen, s néha arról is vitatkozni kellett, vesszöt kell-e kitenni vagy pontosvesszöt. A tárgyalásnak most igénybevett módját sem tartom célravezetőnek, bár a tanári testületek megkérdezését helyeslem. Csak egy példára hivatkozom. Készítettünk a polgári iskolák számára rendtartást, mely körülbelül 300 paragrafusba foglalta az egész iskolaszervezetüket. Ezt kiadtuk hozzászólás végett 10 válogatott igazgatónak. Több mint 6000 módosítást hoztak javaslatba! Ha a középiskolai tantervvel így járunk el, a véleményeknek oly halmazával fogunk szemben állani, amellyel emberi hatalom megbirkózni nem tud s ha mégis meg kell vele birkózni, akkor a tantervi reformokból Luca széke lesz. Ilyen tervezteket csak szűkebb körben lehet letárgyalni, contradictorius eljárással, vagy fegyelmезetten alá kell rendelnünk magunkat egy tanügyi Napóleon döntő szavának.

A javaslattal szemben aggodalmaim vannak. Megokolásában először találkozom a *szelekció* kimondásával, melyet «kérelhetetlenül» óhajt végrehajtani. Rostálás a belépéskor, a tanfolyam derekán és végén. Talán következetesség kedvéért francia mintára a főiskolák is felvételi vizsgálatokat fognak tartani s azután a koporsóig folyton csak rostálunk, holott tanítanunk és nevelnünk kellene. Vajjon ennek az elvnek nyomát találjuk-e Pestalozziban? Azt mondta-e minden idők legnagyobb tanítómestere, az Üdvözítő: félre a gyermekekkel az utamból? — Nem. Azt mondotta: Engedjétek hozzám a kisdedeket!

A szelekciónak ez az élére állítása nem demokratikus, nem pedagógikus gondolat és nem is politikus. Az iskolának feladata az, hogy neveljen és tanítson, tehát neveljünk és tanítsunk. Az volna az eszményi állapot, ha minden gyermek elvégezné a középiskolát, tekintet nélkül arra, hogy mivel keresi meg a kenyerét majdan az életben. Tehát csak befelé a gyermekekkel az iskolákba! Fogadjuk ott őket szeretettel és ne mondjuk ki hivatalosan, hogy a humanisztikus gimnázium az első iskola, melynek levezető csatornái a realiskola, a polgári iskola és a többiek. Ez most nem volt sehol írott betű, bár az élet ezt a lefokozást elvégezte. A kérelhetetlen rostálás a kasztrendszerre vezet, valóságos phalanster, ami nem haladás, hanem visszaesés. A válogatott tanulóseréget már előre is minden jóban akarjuk részesíteni s a nagy tömeget a rabszolgaságba szorítani. Ez nem lehet az iskola feladata. Bizzuk itt is a rostálást az életre, mely azt kíméletlenül elvégzi.

A 40-es osztálylétszámot más módon is lehet biztosítani, iskolák felállításával, ha van rá pénzünk. A gondolat, ha intéző köröktől származik, veszedelmes is, mert hiszen ha Jupiter a homlokát ráncolja, máris mennydörög és villámlik. Tudok olyan iskolát, amelyben a szénhiány és spanyoljárvány miatt megszakadt tanítást 3 hétig folytatván, egy tárgyból 50 tanuló közül 40-et buktattak meg (80%); egy másik osztályban 39 tanuló közül egy tárgyból 29 bukott meg; van olyan iskola, amelyben a szülő meg volt elégedve, ha gyermeke csak három tárgyból bukott, nem ötből.

Az intelligencia nyújtásában nem félek a túlprodukciónál. Minden nemzet annál értékesebb, mennél hatalmasabb az intelligenciája. Azért nem politikus gondolat a rostálás gondolata. Nekünk megnyomorított helyzetünkben exportra is kell dolgoznunk. A tőlünk elrabolt területeken nem lesz hazafias, magyar tanítás. Hogy azokat mentől biztosabban visszahódítsuk, a szellemi fegyvereket is igénybe kell vennünk s elsősorban ezeket. Itt kell nevelnünk az apostolokat s ki kell küldeni őket elszakított véreinkhez, hogy az összetartá köztük mentől erősebbé váljék. Ámde ezzel szemben okos eljárás volna-e visszautasítani azokat, akik határainkon túlról jönnek hozzánk magyar nevelésben részesülni?

Mindezeknél fogva fordítsuk meg a sorrendet és foglalkozunk előbb a népiskolával, a szelekciót pedig ne proklamáljuk pedagógiai elvnek.

De mit remél a terv készítője a felvételi vizsgálatról? Kicsiny, nyolc évét alig betöltött gyerekek vizsgázzanak szigorú idegen bácsik előtt? Hiszen ha tudott is valamit az ilyen gyermek, a helyzet hatása alatt azt is elfelejti. Aztán meg szeretném látni, hogy a főszolgabíró gyerekét ne vegyék fel a középiskolába! Nem a szelekció lesz itt az eredmény, hanem egy vele rimelő más valami, a protekció.

Végül még csak néhány részletkérdést. Az elemi III. osztályból felvett I. osztályos tanuló az osztálytanítás rendszeréből azonnal átlép a szaktanítás rendszerébe, egy évvel korábban, mint most és heti 30 órát görnyed az iskola padjain, 6 órát latinul tanulva. Remélhető-e ettől a latinból eredmény? Hiszen igaz, hogy annak idején Rómában a pólýás babához is latinul szóltak, de nálunk talán mégis másként áll a dolog. Aztán ez az I. osztály leszámítandó a mostani óraszámából s akkor a 30 magyar óra helyett a II—IX-ben lesz 26, a 44 latin óra helyett 39, s így a tanítás gerince gyengül. A természetrajz 13-ból veszít 3 órát, a földrajz nyer 1-et s a mennyiség-tan 3-at. Ez pedig a reáliák szempontjából sem jelent sokat.

Mit remél a tervező a jogi és közgazdasági ismeretektől az V—VI-ban, tehát a 14—15 éves korban? A gondolat a négy-

osztályú polgári iskola tantervéből merítettett, tekintet nélkül arra, hogy a tanulók a IV-ik után kilépnek az életbe s nincs más mód velük a legszükségesebb és legelemibb ismereteket közölni.

A világirodalomtörténet terve igen szép, elméletileg talán kifogástalan. De tudja-e majd a 15—16 éves tanuló kellő előzmények híjával a Ramajana, Mahabharata stb. szemelvényeit, a görög lyra gyöngyeit élvezni, Aischylos, Euripides és Sophokles sorstragédiáit megérteni? Mit jelent neki Antigone? Talán Aristophanésen még tudna mulatni, de az veszedelmes, mert sikamlós. Már pedig amit nem értünk meg, azt nem tudjuk sem szeretni, sem megtanulni s a két utóbbi mozzanatot az iskolában fontos szokott lenni.

A mathesis tanterve alaposan megfontolandó, a fizikáé pedig hibás.

Talán lesz rá módom, hogy a részletekre nézve nyilatkozzam. Most csak általánosságban adtam elő aggodalmaimat, melyek talán megokoltnak tüntetik fel azt, ha a dolgot a magam részéről nem tartom sürgősnek.

IX. *Waldapfel János* a reform időszerűségének kérdéséhez szólva kifejti, hogy ha valóságos reformra a mostani viszonyok között nincs is szükség, maga az eszmecsere ilyen fontos tárgyról mindig időszerű. Javasolja, hogy a Társaság tagjai rövidebb időközökben gyűljenek össze a kitűzött tételek megvitatására.

X. A Társaság hozzájárul az indítványhoz s határozattá emeli.

Június 5.

I. Az *elnök* megemlékezik róla, hogy a megelőző napon írták alá Versaillesban a hazánkra rákényszerített igazságtalan és gyászos békeszerződést. Javaslataira elhatározza a Társaság, hogy emiatt érzett hazafias fájdalmának a jegyzőkönyvben ad kifejezést.

II. Az *elnök* néhány szóval összefoglalja a vitának eddigi anyagát s a szót *Waldapfel János* rendes tagnak adja meg, aki már a múlt ülésen jelentkezett szólásra.

III. *Waldapfel János* a miniszteri kérdésekre és *Pintér* tervzetére óhajt reflektálni. Első általános megjegyzése az, hogy most nincs ideje a reformnak, csak a restaurálásnak. *Restitutio in integrum*-ra van most szükség. Különben sem szabad és nem lehet az iskolaügyet pusztán elméletben megszerkesztve tisztán racionalis alapon reformálni. Mindig szemmel kell tartani a történeti folytonosság elvét. Egy másik általános megjegyzése ez: Az 1906-i értékezléfen *Eötvös Loránd* egy dolgot követelt, azt, hogy az iskola komoly legyen, komoly tanítás és tanulás folyjék benne. Ez a megszívelni való

tanács ellene szól minden olyan kísérletnek, mely az iskolát új tárgyakkal akarja telezsúfolni. A szoliditás hiánya, a felszínes, zavaros tudás okozta részben a most legutóbb ráánk szakadt katasztrófát is. Ezért ajánlja a legnagyobb óvatosságot mindenféle új anyaggal szemben. Majd azt fejtegeti, hogy koncentrálni kell magunkat önmagunkra, saját nemzeti életünk elemzésével kell elsősorban foglalkoznunk az iskolában; a mostani abiturientiensek nem ismerik eléggé a magyar történelmet és irodalmat.

A miniszteri kérdőpontokról elismeri, hogy nagy megfontolással vannak összeállítva és erős meggyőződés sugárzik ki belőlük, de alkalmazza rájuk azt az előbbi tételt, hogy pusztán racionális módon nem lehet új iskolarendszert felépíteni. A történeti folytonosság megszüntetését végzetes lépésnek tartaná. Ezután az egyes kérdéseket taglalja s abban állapodik meg, hogy döntő szerep nem illeti meg ezt a kérdéssorozatot.

Pintér tervében a 9 évfolyam első tekintetre szimpatikusnak látszik és előnyökkel kecsegtet. Kármán is mellette volt s régebben a felszólaló is emellett foglalt állást, de idővel arra a meggyőződésre jutott, hogy középiskolai oktatásunknak egyik főnehézsége évfolyamainak nagy számában rejlik és hogy ezt inkább csökkenteni kell, nem pedig nagyobbítani. Pintér tantervéből különben hiányzik a helyes tagoltság és több kifogásolható részlet van benne. Pl. a világirodalmat az ott felvett formában és terjedelemben aránylag alsó fokon lehetetlen tanítani. Ez a munka nem lehetne szolid, hanem nagyon is felszínes, nem is szólva arról, hogy ilyenmő világirodalmi oktatás a nemzeti szemponttal is ellenkezik. Felfogása e kérdésben az, hogy a magyar irodalom elemzésével kapcsolatban kell jórészt az idegen irodalmak értékeit is megismertetni. A szociológia is olyan új elem a tantervben, melytől kevés jót vár. Némely tantárgy elhelyezése nem megfelelő, egyes dolgokat túlságosan korán tanítanak. A *numerus clausus* tekintetében rámutat az értelmi vizsgálatok megbízhatatlanságára. A korai szelekcióért senki sem vállalhatja el a felelősséget.

Pozitív javaslati: Kívánatosnak tartja, hogy majdan, mire érkezett a reformok ideje, a polgári és középiskola a teljes, hatosztályos népiskolára épüljön fel. A népiskolát kell tehát elsősorban emelni, javítani. A középiskola hatéves intézmény legyen s a népiskolának VI. osztályából vegye növendékeit. Egyik ága legyen a tudományegyetemre előkészítő, tudós iskola, a mainál erősebb latin tanítással, főképp az alsó osztályokban. Két tagozatra legyen osztva (3+3) s a három felső osztályban szerepeljen a görög nyelv és irodalom, szintén a mainál intenzívebb tanítással. Ezek a

tanodós iskolák sokkal kisebb számban legyenek, mint a mai gimnáziumok. A másik fajta középiskola lenne a reáliskola, szintén hat évvel és két tagozattal, felső részében erős matematikai és természettudományi vagy gazdasági iránnyal. Ennek a reáliskolának alsó tagozata helyettesítené a mai polgári iskolát is és ennek elvégzése után menne a tanulóknak nagy része a középfokú szakiskolába. A mi viszonyaink közt ezt a tanügyi rendszert legracionálisabbnak tartja, de álláspontja az, hogy a kereteket ne bolygassuk, hanem igyekezzünk a mai kereteket minél értékesebb tartalommal megtölteni. Evégből a Közoktatási Tanács eddigi munkálatait fel kell használni. A mélyrehatóbb reformok szempontjából pedig óhajtandó volna, hogy amennyiben az Országos Közoktatási Tanács fel nem élesztetnék, a minisztériumban létesüljön egy olyan bizottság, mely alapos megfontolás után évekig tartó munkával dolgozzon ki egységes szervezetet valamennyi iskolanem számára.

IV. *Somogyi Géza*: Mindenekelőtt elismerésemnek kell kifejezést adnom azon beható tanulmányért, mellyel az előadó tárgyát fejtegette. Ha mégis azt a kifogást kell emelnem, hogy az előadó a középiskola kérdését egy iskolafaj korlátolt keretében tárgyalta, ennek oka nem annyira őbenne, mint inkább a kérdés feltevésében keresendő. Újabbkori iskolaszervezési törekvéseinknek közös fogatkozásuk, hogy egy-egy iskolanem kérdését elszigetelten kívánták megoldani. Bármily fogatkozása volt a Ratio Educationisnak, bármily nemzet-elnyomó törekvése volt az Organisationsentwurfnek, az az egy előnyük megvolt, hogy a közoktatás kérdését szerves egészében akarták megoldani. Népiskolai 1868-i törvényünk csakis a népiskolával, középiskolai törvényünk, az 1883-i, csakis a középiskolával foglalkozik. Ez nagy hiba, mert a közoktatás különböző fokú intézetei együtt alkotnak egy szerves egészet. Kant a szerves lényt így határozza meg: «Szerves lény az, melynek minden egyes tagja épúgy célja, mint eszköze minden többinek, valamint megfordítva.» Bármelyik tag beteg, ez kihat a többire is és minden egyesnek életereje fűröt ad a többinek is. Így van ez az iskolák fokozataival is. Közoktatásunk szervezete egy olyan emberhez hasonlítható, kinek törzse és feje teljesen kifejlett, de végtagjai gyengék, véznák és törékenyek; ha a végtagok a törzs és fej számára dolgozni nem képesek, akkor ezek is — fejlettségük mellett is — a betegség tüneteit fogják mutatni. Vagy hasonlíthatjuk közoktatásunkat egy élő fához, melynek gyökere a nép-, törzse a közép-, koronája a főiskola. Hiába ápoljuk bármily gonddal a törzset és koronát, az egész fa együttvéve csak csenevész marad.

A másik kifogásom az előadó fejtegetésével szemben az, hogy

okulást oly államok iskolaszervezetéből kívánt meríteni, melyekben az oktatásügyi szervezet alapjai még a feudális korszakban vettek meg. Bármennyire haladt is a világ, bármennyire fejlődtek is maguk ezek az államok, iskolaszervezetük nem tudott azon keretből kibontakozni, melyet a feudalizmus, nem ritkán az abszolutizmus készített számukra. Már pedig az emberiség haladásának ez idő szerint való biztosítéka gyanánt egyedül a demokrácia látszik. Épen ezért sokkal szívesebben láttam volna, ha az előadó oly államokból vette volna példáit, melyeknek iskolaszervezete demokratikus alapon fejlődött. Ilyenek Svájc, az Északamerikai Egyesült-Államok.

Mi gyakran szeretünk hivatkozni Németországra, sok intézményünk a németekének szolgai utánzata. Én teljes készséggel elismerem a német géniusz alkotóképességét, a részletekre kiterjedő szabátosságot, a munkában való kitartását. Elismerem azt is, hogy ma napság, a földnek bármely pontján, igazi nevelő nem lehet, ha a német nevelőket nem ismeri. Ha valamikor el lehetett Melanchthonról mondani, hogy *præceptor Germaniæ*, úgy a német népről el lehet mondani: *præceptor gentium*. Amde iskolaszervezetükkel maguk a németek sincsenek megelégedve. Kiváló német pedagógusok ennek nem egy ízben hangos kifejezést adtak. Ha tehát iskolaszervezetük maguknak a németeknek sem tetszik — legalább közülük sokaknak — miért vegyünk mi akkor arról mintát?

Azon mozgalmak között, melyek az iskolaszervezet^o ügyében világszerte megindultak, nevezetes helyet foglal el az Egyesült-Államokban a tízes és tizenötös bizottság. E bizottságok működése óta az iskolaszervezet kérdése az Egyesült-Államokban is egy lépést tett előre; mindinkább kezdenek arra az alapra helyezkedni, melyen Svájc és Argentína közoktatásügye oly életerős fejlődésnek indult. Mindinkább kezdenek meggyőződni afelől, hogy ez a rendszer — hatosztályú nép-, hatosztályú közép- és hatosztályú főiskola — (l. bővebben *Zürich kanton iskolaszervezete* a M. P.-nak egy régibb számában) felel meg leginkább az emberi test és lélek természetes fejlődési menetének, valamint az állam demokratikus alapon kifejlődő törvényeinek. Ez az én álláspontom is. Azt hittem, hogy ezen álláspontommal egyedül állok e Társaságban. Ezért a legnagyobb örömmel vettem tudomásul, hogy az előttem szóló Waldapfel tagtárs ugyanazon rendszernek kelt védelmére. Ez örömöm még inkább fokozódott azon tetszésnyilvánítások által, mellyel a társaság tagjai Waldapfel tagtárs kijelentését fogadták. Abban is egyetérttek az előttem nyilatkozott tagtárssal, hogy a jelen idő nem alkalmas állandó jellegű szervezkedésre, mert az emberek lelkiülete ez idő szerint sokkal lázasabb állapotban van, mintsem ilyenmő intézkedéseket lehetne

tenni; most főgondunknak arra kell irányulnia, hogy a régi rend helyreállíttassék. Más oldalról azonban az elől sem zárkozhatunk el, hogy az új alkotás felé egy lépést ne tegyünk előre. A múltban sok mulasztást követtünk el: elmulasztottunk a nép kellő felvilágosításáról intézményesen gondoskodni. Tudom, hogy sok egyes intézkedés történt ez irányban, de ez nem elégséges. Az egész iskolaügynek kell oly szervezetet adnunk, hogy a tudatlanságot kizárja. Abban is egyetértek az előttem szólóval, hogy az erőteljes népiskola jól végzett munkája által megalapozott hatosztályú középiskola feladatát hat év alatt legalább oly jól — szerintem még jobban — elvégezné; mint a mostani középiskola nyolc év alatt. Erre nézve Svájcban szerzett személyes tapasztalatomra hivatkozhatom.

Tekintettel arra, hogy e kérdéssel részint a felolvasóasztalnál, részint a Társaság közlönyében már több ízben foglalkoztam, nem kívánom a nagyérdemű Társaság figyelmét továbbra igénybe venni. Ehelyett van szerencsém a nagyrabecsült Társaságnak egy kis füzetkét bemutatni; címe *A jövő nemzedék nevelése*. Magában foglalja az röviden azon dolgokat, melyeket e tárgyban különböző helyeken és alkalmakkor elmondottam.

V. *Fest Aladár*: Mielőtt a részletekre áttérnék, általános benyomásaimat s ezekkel szemben való álláspontomat akarnám kifejteni.

A kérdőpontok felállítására és csoportosítására azt engedni sejtetni, hogy itt egy általános elméleti alapon való, gyökeres és általános iskolareform tervezetéről van szó, amely szakítana nevelés- és oktatásügyünk eddigi hagyományaival s új alapokon akarná megkonstruálni a nemzet közoktatásügyét.

Ezt érthetővé teszi az a körülmény, hogy még most is forradalmi időkben élünk, amikor új elméletek forrongva keresnek valami alakot, amelyben testet öltsenek, kárhóztatva mindent, ami régi és elavultnak tekintve mindent, csak azért, mert régi.

Azonban ép e forradalmi idők tanulságai taníthatnak meg mindenkit arra, hogy a réginek lerombolásával nyert *tabula rasa* nem a legalkalmasabb alap az új elméletrendszerek gyakorlati kiépítésére.

A Károlyi-kormány ily *tabula rasa*n akarta megépíteni egy pár hó alatt a demokratikus Magyarországot; épülete még befejezése előtt összeomlott. Aztán a szociáldemokrata Magyarországot konstruálták meg — két hónapra; végül következett a kommunista rendszer kiépítése, mely csakhamar rombadólt. Mindezek a rendszerek az iskolaügyre is kiterjedtek s egymásután hozták létre a torzalkotásokat.

Azért aggodalmas megfontolásra van szükségünk, amikor ismét egy gyökeres reformtervezettel állunk szemben. Eszünkbe kell hogy

jusson a német költő klasszikus mondása: «Leicht bei einander wohnen die Gedanken, doch hart im Raume stossen sich die Sachen».

Magyarországnak mindig az volt a végzete, hogy mindig évtizedekig halogatta a szükséges részletreformokat, bármilyen égetők voltak is, hogy aztán ugrásszerűen, forradalmi lázban csináljon gyökeres reformokat, melyek sikerének előfeltételei, minthogy nem voltak gondosan előkészítve, teljesen hiányoztak.

Ilyennek látom most a helyzetet. A helyzet olybá tűnik fel nekem, mint amikor egy olyan kertnek tönkrement gazdája, amelynek a legnagyobb részét garázda szomszédok elfoglalták, amelyet felvert a gaz és dudva, amelyet kártékony férgek pusztítottak, amelynek bedőlt a kerítése, amelynek a palántái kellő gondozás híján elfajzottak, nem azon törné az eszét, mikép pusztítsa ki a gatz, állítsa helyre a kerítést, oltsa be az elfajzott növényeket, hanem tervekkel szőne arra nézve, hogy milyen elméleti rendszer szerint is kellene tulajdonképp a gazdálkodást folytatni.

Már már a természettudományi gondolkodás jelenlegi fejlettségében senki sem gondol arra, hogy az egész országot átfogó intézményeket létesítsen, mielőtt részletkísérletek alapján meg nem győződött a felállított elvek helyességéről és keresztülvihetőségéről. Senkinek eszébe nem juthatott, hogy megteremtessen egy országos vasúti vagy telefonhálózatot, amíg vasúti közlekedés vagy telefon-érintkezés egy vonalon kellőképpen ki nem próbáltatott.

Már a háború előtt, mikor felmerült a Jankovich-féle reformterv, amikor viszonyaink még nagyjából normalisaknak voltak tekintetők, már akkor az volt az álláspontom, hogy a reform ugrás volna a sötétbe; s az volt a véleményem, hogy az akkor tervezett új iskolatípust először néhány új intézet működésének megfigyelésével ki kell próbálni.

Csak következetes maradok magamhoz, ha a most tervezett reformmal szemben hasonló álláspontot foglalok el. Magyarország már azelőtt sem engedhette meg magának a nagyban való kísérletezés luxusát, most még kevésbé.

A kérdések megfogalmazására a következő észrevételeim vannak:

1. A középiskola feladata nem kettős. Ez az iskolafaj eredete és rendeltetése szerint a tudományos pályákra, szélesebb és mélyebb alapon magasabbfokú műveltség szerzésére előkészítő iskola. Hogy nem maradt meg tisztán annak, azt kontár törvényhozási intézkedések hozták létre, melyek avatatlanul törtek be a közoktatásügy területére. Ilyen mindenekfelett: a minősítési törvény, aztán az egyévi önkéntességi intézmény. A másik ok a jogosulatlan társadalmi ambíciók, melyek a minden műveltség nélkül való szülőket is arra hajszolják, hogy tehetségtelen fiaikat a középiskolába kényszerítsék.

A gyakorlati élet szükségleteinek kielégítésére ott vannak a szakiskolák: a gazdasági, kereskedelmi, ipariskolák.

A középiskolának nincs két, nem azonos feladata, hanem csak egy: a magasabbrendű tudományos műveltségre való előkészítés.

2. A humanisztikus gimnázium csakugyan nem alkalmas arra, hogy a tudományos pályákra nem gondoló ifjúságnak általános iskolája legyen. A pályát nem az ifjak, hanem a szülők választják.

3. A kétféle középiskola növendékei közötti különbség megállapítása matematikai bizonyossággal, szigorú tudományos módszerrel nem lehetséges. Valami tapasztalati kulcsot kellene hozzá előbb találni; talán statisztikai felvételeket vagy ilyesmit.

4. A tanulmányi irányoknak már a 9 éves korban való szétágazását a tudományos célzat magában nem indokolja, de indokolja a szülők társadalmi állása, a család műveltsége és hagyományai vagy ambíciói. A középiskola mint tudományos pályára előkészítő intézet elvben a kiváló tehetségű gyermekek iskolája, de e tehetség kifejlesztésében határozó befolyása van az iskolán kívül a környezetnek. A középiskola elérheti azt azzal, ha csak addig is kiváló tehetségűeknek bizonyult gyermekeket vesz fel (szelekció).

5. A tudós középiskola nem alkalmazhat sajátos pedagógiai módszert, ez csak egyféle lehet bármely iskolában. De kiválóbb tehetségektől többet követelhet, valamint többet követel — nagyobb műveltséget, alaposabb szaktudást — saját tanerőitől is. Ez a lényeges különbség. S ez a különbség, ha nem akarunk lemondani arról, hogy nemzetünknek európai színvonalon álló tudós osztálya legyen, okvetlen fenntartandó.

6. Hogy egy közös, 4 osztályú polgári iskola legyen s ez után következék egy 4 osztályú középiskola, elvben és a limine ezt a koncepciót nem lehet visszaautasítani, feltéve, hogy aztán e közös alsó tagozatú típus fölé az igazi középiskola mint a kiváló tehetségű, koncentrált szellemi munkára legalkalmasabb tanulók iskolája épülne fel. De a gyakorlati kivitel nehézségei annyira riasztók, hogy mindjárt seregestül tódulnak elé a következő ellenkérdések:

Milyen képesítésű tanerőkre bízuk a tanítást az általános alsóbb tagozatú iskolában? Csupa polgári iskolai képesítésűre? Ezeknek száma tehát szaporítandó? Az egyetemvégzett középiskolai tanárok száma megfelelően leszállítandó (felére a mostani állománynak)? Vagy egy részük áthelyezendő az általános polgári iskolába? Mi történjék a középiskolai épületekkel és felszerelésükkel, ha azokból a négy alsó osztály kimarad? Hová vándoroljanak ki a középiskola alsó osztályának növendékei? Mikép alkalmazkodjanak az új rendhez a felekezeti intézetek?

7. A középiskolai alsó- és felsőosztálybeli tanulók együttnevelésében vannak bizonyos nehézségek, azonban az intézeti szabályzatok egyes pontjaiban különbség tehető az alsó és felső tagozat között. Egyébként határozottan előnyös, hogy nyolc évig ugyanaz a tanár nevelheti a tanulót.

Most visszatérek a latin nyelv kérdésére s általán a nyelvi tanítás kérdéseire. Egész kultúránkat történeti fejlődésében a latin nyelvnek köszönhetjük. Az az ellenvetés, hogy a latin nyelv holt nyelv,

meg nem áll, mert a latin nyelv ma is él származékaiban; az összes-román nyelvek kilenctized részben latinok (az oláh felében vagy két-harmadában), az angol felében; a germán nyelvekbe is mélyen bele-szövődött a latin nyelvanyag. Aki latinul tud, vagy legalább is eredménnyel tanult, kulcsot bír benne az összes európai nyelvekhez s viszont a latin nyelv ismerete nélkül minden nyelvtudás felszínes.

Az élő nyelvekre nézve sarkalatos tévedés, hogy azokat az iskolában meg lehet tanulni. Egy élő nyelv sem oly abszolút értékű, hogy a latint pótolhatná. Ami a nyelvtanítás terén az iskolában elérhető, az a nyelvtanulás technikájának az elsajátítása; ha ezt elérte az iskola, megfelelt feladatának.

Melyik legyen ez az élő nyelv? A németet erőltette a Jankovich-féle javaslat, azonban helyesebb volna választást engedni. A franciát túlértékeljük, pedig az angol becsesebb lenne s az olaszra is fel kell hívni a figyelmet. A nemzetiségi nyelvek tanulása veszedelmes és nem szükséges. Annál nagyobb gondot kell fordítani a magyar nyelvre, melyet most nem tanulnak eléggé.

VI. Az elnök javaslatára elhatározza a Társaság, hogy június 19-én ugyanezzel a napirenddel újabb ülést tart.

Június 19.

I. Az elnök üdvözli a megjelenteket és felolvassa *Málnai Mihálynak* a napirenden levő középiskolai reformra vonatkozó alábbi megjegyzéseit:

1. Legsürgősebb teendőnk volna az összes középfokú iskolák egyenlő jogosításának kimondása.

2. A középiskolák jelenlegi keretein lehetőleg keveset kell változtatni. Történeti okoknál fogva fejlődött ki nálunk a tanulás 12 évének felosztása 4 elemi és 8 középiskolai, az amerikai Unióban pedig fordítva 8 elemi és 4 középiskolai évre. Elvi szempontból legjobban lehet igazolni azt, amit már Comenius ajánlott: 6+6 év. De ez ellen számos iskolafenntartó és szülő erős ellentállást fejtene ki, mivel ez a mai tanítóképzés mellett a színvonal tetemes leszállítását jelentené. Legkevesebb rázkódtatással lehetne megvalósítani Pintér főigazgató javaslatát, hogy a középiskola 9 éves legyen, de a 3 éves elemire épüljön. Ez azonban maga után vonná, hogy a polgárral hasonlót tegyünk és újra 6 évesre kiegészítsük, a tankötelezettség befejezéséig, a 15-ik életévig. Ez esetben a középiskola természetesen három tagozatra oszlanék, a 3. és 6. év után kiegészítő osztállyal a hátramaradó tanulók részére, a legfelső tagozat pedig szabadabb mozgással külön intézménnyé is alakítható.

3. A középiskolai reformnak leglényegesebb kérdése nem az új tanterv, illetőleg sokat lehetne kovácsolni, hanem a tananyag helyes ki- szemelése. Ma az emberi szellem nagy alkotásai és a gyermek közé-

a tankönyv lép, mint nagy akadály. A legtöbb tankönyv inkább a tanárnak való és nem a tanulónak. Történeti és irodalmi tankönyvek helyett csak nagy íróinkból gondosan kiválasztott, szövegeket adjunk. A szövegek ne csak költői művekre szorítkozzanak, helyet kell adni nagy történetíróknak és moralistáinknak is, minő Eötvös, Széchenyi, Deák. Legrosszabbak alsó osztályaink tarka-barka, összefüggéstelen, sok értéktelent tartalmazó olvasókönyvei. A természettudományokban pedig a tankönyvek teljesen nélkülözhetők, sőt ártalmasak.

4. Meg kell tanítani az ifjúságot könyvet olvasni. Ennek három foka van: a) Az alsó fokon a tanulók a tanár vezetésével olvasnak szöveget, házi előkészülés nélkül. Minden gyakorlat az olvasáshoz fűződik, nyelvtan és fogalmazás is. b) A középső fokon a tanulók a tanár utasítása szerint előre olvasnak és referálnak az olvasótról, ehhez fűződik a megbeszélés, az eredmény megállapítása és a gyakorlás. c) A felső fokon a tanár kérdéseket tűz ki, melyekre otthon olvasmányaik alapján készülnek a tanulók, ehhez fűződik a megbeszélés, megvitatás és ennek írásfoglalása. Ennélfogva az alsó osztályokban nagyobb lehet az óraszám, mint a felsőkben, így: a) 26—28, b) 24—26, c) 20—22.

5. Nemzeti műveltségünk ügye azonban nem a középiskolában dől el, hanem a népiskolában, ezért annak a kifejlesztése a legégetőbb szükséglet. Ebből következik: a) A mindennapi iskolázás 6 évét erélyesen keresztül kell vinni és az osztatlan iskolákat osztottakká alakítani. b) A 12—15 évig terjedő továbbképző iskolákat úgy kell szakszerűen szervezni, hogy a tehetségesebb tanulók képesek legyenek középfokú szakiskolákban folytatni a tanulást. c) A meglévő középiskolák mellett szervezni kellene a népiskola 6. osztálya fölé új, 3 és 6 éves felsőbb népiskolákat (népilyceum). Ez új, mondjuk nemzeti középiskolákban, melyekből egyelőre csak néhányat kellene felállítani, főszólyt kellene helyezni az ú. n. nemzeti tárgyakra, hatóságos kézügyességi vagy gazdasági oktatással és legfeljebb egy modern idegen nyelvvvel. d) A főiskolai fakultások számát szaporítani kellene, hogy a nemzeti munkásságnak minden ága, ipar, kereskedelem és földművelés, szóval minden gyakorlati tevékenység képviselve legyen benne. Esetleg ily főiskolákat szervezni kellene. Ezekkel szerves kapcsolatba hozandók az ú. n. népegyetemek és e) a szabad oktatást úgy kell szervezni, hogy a szorgalmas és törekvő tanuló abban szakpályára előkészülhessen.

(Az elnöki széket Hegedüs István rendes tag foglalja el.)

II. *Fináczy Ernő*: A minisztertől leküldött kérdéseket szigorú tárgyilagosságra való törekvés jellemzi. Mégis mintha a középiskolai szervezet egy bizonyos koncepciójának körvonalai derengének a sorok mögött; oly középoktatásé, melynek alsó osztályai (a 13-ik vagy 14-ik évig) teljesen egységes alapot képeznek s ezen az egységes tagozaton épülnek fel, különböző szíjelágazásokkal, a felső osztályok. Ha csakugyan ily szervezet megalkotása céloztatnék, a szónoknak nagy aggodalmi volnának, mert minden differenciálás ellenére előrelátható, hogy a felső osztályokban a művelődési anyag

nagymértékű torlódása fog bekövetkezni s némely tárgyaknak (különösen a latin nyelvnek) tanulmányi eredménye feltétlenül alá fog szállani. Nem hiszi, hogy négy év alatt (a többi tárgyak mellett) becsületesen meg lehetne tanulni latinul; ily összetömörített nehéz anyagnak ily gyors és futólagos elvégzése csak felszínes találgatást, de szolid tudást nem eredményezhet. E nézetében a szónokot a leányközépiskolák példája épen nem ingathatja meg. A klasszikus nyelvek mégtanulása az ismeretek lassú érlelődését kívánja meg.

Tetszetősebbnek és elvi tekintetben sokkal inkább megokoltnak látszik a hatosztályú teljes népiskolához csatlakozó hatosztályú differenciált középfokú iskola, melyet Waldapfel János jelölt meg a jövő iskolájául; de végleges ítéletet e szervezetről is csak akkor lehet mondani, ha a hozzávaló tanterv is elkészül.

Kemény előadónak javaslata annyiban megnyugtató, hogy módot ad a humanisztikus gimnázium épségben maradására, sőt jellegének még erősebb kidomborítására, természetesen oly fenntartással, hogy a két klasszikus nyelvet tanító középiskolák száma a mainál sokkal kisebb legyen.

Nem helyeselhető a középiskola előkészítő feladatának túlságos előtérbe helyezése. Valamikor a középiskola (latin iskola) valóban csakis a főiskolára készített elő. Ma is előkészít ugyan, de nem azért, mert ez feladata, hanem előkészít akkor, ha a maga feladatát jól teljesítette. Ez a feladat pedig a nevelő oktatás, a későbbi főiskolai tanulmányokra vagy életpályákra való tekintet nélkül: a nemzeti műveltség lényeges alkotó elemeiben való tájékoztatás, a gondolkodás fegyelmezése, az ízlés finomítása, nagy és nemes erkölcsi eszmények tiszteletének meggyökereztetése. A humanisztikus gimnázium is ily értelemben akar nevelő iskola lenni; a benne folyó latin és görög nyelvi tanítást sem az egyetem teszi megokolttá, hanem az a kíváncsúság, hogy hazánkban mindig legyenek oly középiskolák is, melyek általános nevelő feladatukat akként oldják meg, hogy visszavezetik a növendéket közvetlenül műveltségünk forrásaihoz és gyökereihez s ekként biztosítják az emberi és nemzeti kultúra meg nem szakadását, hézagtalan folytonosságát. Ha nagyon is hangsúlyozzuk az előkészítés feladatát, akkor könnyen ellentmondásnak tetszhetik az egységes jogosítás, melynek szükségességét, és időszerűségét ma már nagyon sokan vallják. A humanisztikus középiskola nem tudós iskola; módszere sem tudományos módszer. Módszer csak egy van; az, mely a gyermeki lélek ismeretszerző folyamataihoz alkalmazkodik, a pszichológiára alapított módszer.

A leküldött kérdésekkel kapcsolatban szóba került egy tantervi vázlat is (mely az Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlönyben

jelent meg), különösen e javaslatnak a szelekcióra és a kilenc osztályra vonatkozó része.

A szelekciót a középiskolába való felvétel alkalmával ma már nagyon nehéz volna pedagógiai érvekkel megokolni. Kilenc-tíz éves gyermekek felett nem lehet pálcát törni. Minden tanár tapasztalhatta, hogy vannak tanulók, kik a középiskola alsó osztályaiiban majdnem korlátoltaknak látszanak, de a pubertás folyamatának lezajlása után a legszebb reményekre jogosító, kiváló tanulókká válnak. A középiskola igyekezzék ép azokat a gyermekeket támogatni, ösztönözni, útbaigazítani, fokozatosan előbbre vinni, akik erre rászorulnak. A javaslatnak ezt a részét inkább politikai, mint pedagógiai gondolat sugalmazhatta. Az úgynevezett intelligens pályáknak a kis Magyarország szükségleteivel arányban nem álló túltömöttségét és az ebből eredhető veszedelmeket más úton kellene elhárítani; a képesítő államvizsgálatoknak numerus clausushoz kötésével, ami visszamenően bizonyára éreztetné hatását a középiskolai tanulók létszámának fokozatos apadásában.

A kilencosztályú középiskolát, mely tanulóit a népiskola harmadik osztályának elvégzése után fogadná magába, egyebeken kívül szociális szempontok sem javalhatják. Ma mindenütt arra törekszenek, hogy a népiskola, mint a köznevelés legegyszerűsebb intézménye, mentől később bocsássa ki kebeléből a gyermekeket; ezen európai irányzattal, mely a nemzeti közösség erősítésének is, javára válik, szembehelyezkednie — úgy tetszik — Magyarországnak sem lehet, legkevésbé akkor, ha ennek a kilencosztályú középiskolának gimnáziumi ágazata akként szerveztetik, hogy már a kilencéves tanuló, aki épen csak hogy megtanult olvasni és írni, mindjárt a latin nyelv tanulására szorítottatik.

(Az elnöklést ismét Fináczy Ernő veszi át.)

III. *Juba Adolf* főképmint iskolaorvos kíván a kérdéshez hozzászólni. Tapasztalatai alapján a szigorú középiskola híve és mindig a kis Svájc lebeg előtte példakép, ahol a legnagyobb szabadság dacára a szellemi pályák túltömöttségét, a szellemi proletariátus kifejlődését meg tudták gátolni. Részlet dolga, hol és miképp történjék a szelekció; legszívesebben a 4—5. osztály között tenné meg. Már az érettségén késő a kiselejtezés, még inkább elkéssett dolog a numerus clausus az állami vizsgákon.

Másodsorban a középiskolai tanítás tartamára terjeszkedik ki a szó. Elméletben híve az ifjúság együttes tanulásának lehetőleg 14 éves korig, mint Dániában. Nálunk azonban nehéz lesz a 8 évet elhagyni, annyira beleélté magát mindenki. De ellensége a kilencéves tanításnak, mert a tanulási idő meghosszabbítását jelenti. Ugyanis a felvételi vizsga alkalmával a 10 évesek a 9 éveseket le fogják győzni és

így a középiskolai oktatás 19 éves korig fog tartani. A német tapasztalatok szerint a felnőtt tanulók már igen nehezen illeszkednek bele a szigorú középiskolai rendbe; gyakoriak az összeütközések, öngyilkosságok. Egészségi okok is szólnak ellene.

Főképp az ifjúság helyes testi nevelése érdekében emel szót. Testi nevelés alatt nem csupán a testgyakorlatot érti, hanem az egészségtan tanítását, az egészséges életre való nevelést, a tanulók fejlődésének szemmelkísérését, útbaigazítását. Ezt nemcsak az egészség, hanem a pedagógia is követeli; a tanítási eredmény annál jobb, mennél egészségesebb az ifjúság.

Különösen ma van erre szükség, amikor a tanulóifjúság egészsége a háború következtében irtózatosan leromlott. Pl. egy II. osztályból 60 gyermek közül 24 szorulna nyaraltatásra az István-úti állami főgimnáziumban. Összehasonlítva a tanulók súlyfejlődését az angol átlaggal, azt látjuk, hogy 475 tanuló közül (az alsó 4 osztályban) 26·4% megfelel az átlagnak, 24·8% fejlettebb 1—3 évvel, 48·8% pedig visszamaradt 1—6 évvel. A visszamaradtak %-a tehát kétszer akkora, mint a jobban fejletteké és 6 évre is kiterjed. A magasságnövekedés tekintetében ezt az óriási eltérést nem lehet megállapítani.

Ezen szempontból kevésnek tartja a testgyakorlásra szánt heti két órát. Egész életében a legnagyobb eréllyel küzdött a sportférfiak túlzott követeléseiivel szemben, de heti három tornaórát és egy játékdélutánt (biztosítva a játéklehetőséget a szülőkkel és iskolafenntartóval idő és tér tekintetében) feltétlenül szükségesnek tart, különösen most, hogy a béke értelmében az általános katonakötelezettség megszűnik. A testgyakorlatot azonban sem katonai, sem sportolási, hanem tisztán egészségi szempontból kell üzni. A túlzásoknak igen károsak a következményei a fiatal szervezetre.

Továbbá feltétlenül szükségesnek tartja az egészségtannak mint rendszeres tárgynak tanítását orvos által. A népiskola már eleget tesz az 1876. évi közegészségügyi törvény rendelkezésének, nemkülönben a polgári fiú- és leányiskola is; következésképp a középiskola is köteles ennek eleget tenni, mivel a tanulókat az elemi iskolai tan kötelezettség befejezte előtt veszi fel. Részletkérdés, hogy hol, melyik osztályban taníttassék az egészségtan. Tekintettel arra, hogy a 4. osztályból sokan mindenféle szakiskolába mennek, a 4. osztályt tartja leghelyesebbnek. Amellett, hogy az egészségtan rendszeresen, összefüggően taníttassék, kívánatos a többi osztálybeliek kioktatása egyes fontos kérdésekről. A felsőbb osztályokban a sportolás, tuberkulózis, első segélynyújtás, alkoholizmus, nemi betegségek kerülnének szóba, a legelső osztályban pedig ez a kérdés: miképen éljen a tanuló otthon és az iskolában? miképen óvja magát a fertőző bajoktól? stb.

A tanítást csak orvos végezheti. Alkalmam volt az ország különböző iskoláiban az egészségtan tanítását megfigyelhetni és meggyőződtem róla, hogy a pedagógusok ezen feladattal nem képesek megbirkózni és az a vád, hogy az orvosok nem tudnak tanítani, csak %-beli különbséget jelent, mert sok pedagógus sem tud tanítani.

Mit szóljunk az olyan testtanhoz, amely a tanítóképzők első évfolyamának tárgya, amelynek tankönyve 200 oldalnál több és tele van oly részletekkel, amikkel még a 20 éves medikusok sem képesek megbirkózni. Ha az iskolaorvosi pályát jövedelmezőbbé teszük, akkor lehetetlen, hogy az orvosok között megfelelő tanerőket ne lehessen találni.

A főfeladata azonban a helyes testi nevelésnek a tanulóifjúság testi fejlődésének szemmelkísérése, megóvása a káros körülményektől és helyes útra terelése. A magyar nemzet jövője érdekében van erre nagy szükség. Nem véletlen ellenségeink diadalmaskodása: Ausztriát kivéve minden környező országnak szaporodási viszonyai kivétel nélkül felülemelkedtek a Magyarországén és így mi voltunk a *locus minoris resistentiae*, aminek megszüntetésére minden erővel kell törekednünk. Másképp nem fogunk elegendő életerővel rendelkezni, hogy hazánkat régi terjedelmébe visszaállítsuk.

IV. *Quint József*: A VKM. kérdőpontjait elolvastam s úgy érzem, nekünk nem a szűkebb értelemben vett középiskola reformálásáról, hanem a nemzet 10—18 éves egész ifjúságának neveléséről kell véleményünket kifejtenuünk. Szerintem ez a nyolc év, melybe a középfokú oktatás is beleesik, arra való, hogy a nemzetnek minden fiát és leányát, akik addig az elemi iskolában már megszerezhették a legszükségesebb alapismereteket és készségeket, nemzeti alapon tovább műveljük.

A sorok között olvasom, hogy a kérdések magva az, vajjon a nemzet ifjúságának minden rétegét, tehát egyfelől az egyszerű mezei munkást, másfelől a klasszikus nyelveket tanulmányozó, tudományos pályára készülő gimnáziumi tanulót miféle nevelői eljárással lehetne érzésben, gondolkodásban és jellemében egybeforrasztani. Miként lehetne elkerülni, hogy hasonló társadalmi viszonyok között és azonos környezetben élő, gyakran egy családban nevelkedő gyermekek különböző eszményvilágban éljenek csak azért, mert az egyik serdülő földműves, a másik középiskolai tanuló? Készakarva említem ezt a két, az iskolai nevelés szempontjából talán kiélezett ellentétet képviselő típust, mert meggyőződésem szerint nekünk akkor, amikor az ifjúság nevelésének megreformálásával foglalkozunk, a részletekérdések megvitatása előtt már világosan kell látnunk azokat a közös értékeket, amelyek a nemzet egész ifjúságának szüksé-

gesek s amelyeknek a nevelés újjászervezésekor elsősorban figyelembe kell vétetniök. Ha szerencsésen ki tudjuk válogatni a nemzet minden tagjának szükséges nevelői értékeket és azokat át is tudjuk ültetni az ifjúság lelkébe, megtaláltuk a nemzetté nevelés nehéz feladatának nyitját.

Ez alkalommal nem kívánom a 10—18 éves ifjúság nevelésének szolgálatában álló iskolai és más nevelői intézményeket bíráló tárgyává tenni, csupán azt jegyzem meg, hogy ezek az intézmények valamennyien a nemzeti művelődésnek bizonyos fokig állandósult formái s mint ilyenek értékesek, tiszteletet érdemelnek és nem forgathatók fel máról-holnapra. Felszólalásomban nem is foglalkozom a gimnázium, a reáliskola vagy más középfokú iskola bírálatával, vagy valamely új középiskola kereteinek megállapításával, hanem csak azt kívánom egészen durva vonásokban kifejezni, hogy eddigi nevelésünkben voltak olyan hiányok, amelyek a nemzet fejlődése szempontjából veszedelmet jelentettek s amelyek a jövőben pótolhatók. A 10—18 éves ifjúság nevelésének újjászervezése alkalmával szerintem az az első feladatunk, hogy azokat a hiányokat pótoljuk, amelyeket hosszú idő óta mindnyájan súlyosan érzünk.

1. Régi meggyőződésem, mely ebben a vitában még csak jobban megerősödött, az, hogy a nemzeti műveltség forrásaiból nem merítünk eleget, amikor a 10—18 éves ifjúság műveléséhez gyűjtjük az anyagot. Szakemberek állítják, hogy ifjúságunk nem ismeri eléggé nyelvünket, költészetünket és irodalmunkat. Ezeréves művelődésünk gazdasági eredményei, ipari, iparművészeti és más értékes termékei pedig vidéki levéltárakban és kultúrpalotákban porosodnak és pusztulnak, mert nincs elég, a nemzeti értékeket megbecsülni tudó, művelt emberünk, akik nemzeti tudatossággal kiásnák az értékeket a dohos pincékből és poros ládákból; nincs elég tudásunk, aki tudományos készültséggel feldolgozná a feltárt kincseket és nincs elég helyes érzékű tanárunk és tanítónk, aki a nemzeti művelődésnek eddig feldolgozott és elrendezett eredményeire nevelői gondossággal megtanítaná az ifjúságot és odaadással gondozná az ennek alapján a lelkében ébredő nemzeti önismeretet és öntudatot.

2. Az ifjúság nevelésében még most is csak az értelem művelésére gondolunk, csak az intellektust látjuk és annak egyoldalú művelésében eltávolítjuk a lelkeket egymástól, az érzelmeiket pedig, amelyek nagyon alkalmasak volnának a lelkek összeforrasztására, teljesen elhanyagoljuk. A népművészet közös kincse az egész nemzetnek és az egyszerű művészi alkotóképesség közös tulajdonsága az emberi léleknek, azért megfelelő művészi neveléssel könnyen megalkothatók nemzetünk művészeti közkincsét, melynek mindenki tulajdonosa lehetne és kiművelhetnők alkotó erejét, mellyel közösen kialakíthatnók és növelhetnők faji sajátosságainkat. Mégis elhanyagoljuk egész nevelésünkben a zenei és képzőművészeti képességek kiművelését és ezáltal elveszítjük az ifjúság lelkében szunnyadó művészi erőket. Dal-

lamok meg sem születnek, formák megmerevednek, színek elfakulnak és képek elmosódnak, mert nincs fül, amely meghallgassa, nincs szem, amely meglátja, nincs jószágos vezető, aki a kezdet nehézségein átkalauzolná a kereső lelkeket.

3. A testi munka is teljesen hiányzik iskolai nevelésünkéből. Írunk és beszélünk a munkaiskoláról, de az igazi munka még most is hiányzik nevelési rendszerünkéből. Ha azt akarjuk, hogy a munka ne csak nyűg és teher legyen, melyet csak azért végezzünk, hogy mi-nél előbb megszabaduljunk tőle; ha azt akarjuk, hogy a munkát meg-nemesítsük, ethizáljuk, akkor azt végre nevelésünk szerves részévé is kell tennünk. A tanulók végezzék a gazdasági és ipari munkát önmagáért is, hogy érezzék hatását a test és a lélek fejlődésére és általa tökéletesedjenek, nemesedjenek, de ismerjék meg a munkát mint módszert is, különösen az alkalmazott természettudományok tanításában.

4. Végül meg szeretném jegyezni, hogy véleményem szerint az ifjúság nevelésének mindenoldalú elmélyítése, különösen a nemzet gazdasági, ipari és értelmiségi vezetőinek nevelése csak akkor van teljesen befejezve, ha az ifjak a magyar művelődés talajából sarjadó minden kérdést még egy másik európai kultúrnemzet (német, angol, francia) lelkén keresztül is meg tudják vizsgálni és igazolni. Tanítunk egy kultúrnyelvet, mélyedjünk el egy kultúrnép történetében, gazdasági és kulturális fejlődésében, mai társadalmi és politikai kialakulásában és szoktassuk hozzá fiatalságunkat ahhoz, hogy az így nyert új nézőszögből vegyék revízió alá a nemzeti művelődés talaján épült életfelfogásukat, hogy ily módon kidomboríthassák nemzeti sajátságainkat, meglássák erőnyeinket és hibáinkat és érezzék faji örönket. Akkor majd meggyőződhetünk arról is, hogy nem barbár és nem «balkáni» a mi nemzeti művelődésünk.

Mindezek alapján azt hiszem, a 10—18 éves fiatalság nevelésében először egységet kell teremtenünk a művelődés minden ágának, a tudománynak, művészetnek és munkának nemzeti alapon való felépítésével, azután ki kell azt egészítenünk egy másik európai kultúrnép művelődési anyagával.

További feladatunk lesz majd azután az iskolák megfelelő szervezetének megállapítása. Ezt azonban nem szabad elsietnünk, mert bármennyire tetszetős is a régi, Comenius óta többször felújított hatos típus (6 évi családi, 6 évi népiskolai, 6 évi középiskolai nevelés), vagy a mai iskolaszervezetből kihámozható négyes típus (4 évi elemi iskolai, 4 évi alsó és 4 évi felső középiskolai nevelés), melyből látszólag egyszerű volna a 4 évi elemi iskolai, 4 évi egységes és 4 évi elkülönült középiskolai nevelés fokát, mint újabb típust, kialakítani, nem mernék még ebben a kérdésben véglegesen állást foglalni. Az én lelkemben még egészen alakatlanul, de elemi erővel él az a gondolat, hogy a nevelés terén a nemzetnek egész ifjúságát minél tovább együtt kell tartanunk. Ha pedig fontos gazdasági vagy tudományos pedagógiai érdekek szükségessé tennék az elkülönítést,

az minél később következék be és sohase lehessen olyan fokú, hogy a nemzetnek hasonló korú fiai a legfontosabb dolgok tekintetében két külön világban éljenek. Az iskolák szervezete, művelődési anyaga és tanítási módszere ne akarja elválasztani az ifjúságot, hanem akarjon lelki egységet teremteni a nemzetnek minden tagja között.

V. *Hegedüs István* teljes mértékben csatlakozik Fináczy Ernő véleményéhez és csak azért szólal fel, mert az előtte szóló Quint József megpendített beszédében egy pár oly eszmét, melyek a legnagyobb figyelemre méltók. Ilyen különösen az a felfogása, hogy a túlságos értelmi képzést az érzelmi és esztétikai gyönyör elemeivel akarná kiegészíteni, mert voltaképen nem pusztán a tudományos képzés előkészítésére van hívátva a középiskola, hanem az egységes nemzeti szellembe való beavatásra. Ezért a művészeti oktatásra súlyt kíván helyezni. A régi görög nevelésnek a lélekre vonatkozó része a zenei, illetve művészeti oktatás volt. Ritmizálni a lelket: ez a platonikus felfogás örök érvényű igazság. Az előtte szólónak az a megjegyzése is igen érdekes, hogy a világirodalommal való érintkezés módja volna, hogy egy modern nyelv irodalmának eszmei tartalmával megismerkednék az ifjú. A klasszikus nyelvek alapos tanításában ezt a világirodalmi gondolatot keresztülvihetőnek tartom, de kivált a történeti oktatás keretében a különböző eszmeáramlatok ismertetése igen termékenyítő hatással lenne. Kegyelettel emlékezik meg egykori történet-tanáráról, Sági Lászlóról, ki a történeti lelket tudta inspirálni tanítványaiba. Legyen csak a klasszikus és modern irodalom tanára igaz megértője az irodalmak szellemének, legyen a történelemtanár igazán történész, nevelő hatásuk elmaradhatatlan. Fájdalmas tapasztalat, hogy a magyar földműves nép sokkal közönyösebb a kultúra iránt, mintsem a népiskolai törvényt áldásnak tekintené, ahogyan például a svájci és amerikai tekinti. Bizonyos menekülési vágy uralkodik a földműves népben a népiskolától. Ezért lett néptelen a két felső osztály. Ha a harmadik osztály tehetségesnek mutakozó elemét a tervbevett szelekció útján elvonjuk, félő, hogy már a IV. osztály is meggyöngül. A szabad oktatásra kell nagy súlyt helyezni, melynek hivatása felkelteni, felrázni a népben a szellemi kultúra iránti érdeklődést. Annak értékét tanulja megbecsülni. A népiskolai törvényt szigorral kell végrehajtani, kivált ma, a népuralom diadalmas korában.

VI. Az *elnök* felemlíti, hogy minden jelentkezőnek lehetővé kívánja tenni a hozzászólást, mivel pedig ilyenek még többen vannak, azt javasolja, hogy még egy vitaülést tartson a Társaság június 26-án.

Június 26.

I. Az *elnök* üdvözi a megjelenteket, az ülést megnyitja és jelenti, hogy Szuppán Vilmos írásban küldte be hozzászólását, mert személyesen nem jelenhetett meg. Felkéri Gyulai Ágost titkárt a beadvány felolvasására.

II. *Szuppán Vilmos* mindenekelőtt Pintér Jenőnek a leányközépiskolákról szóló követelményeivel foglalkozik. Elismeri annak a kívánságnak a jogosultságát, hogy a leányok középiskolai képzése egyenlő értékű legyen a fiúkéval, de tagadja az ebből levont következtetést, hogy a leányiskolák átalakítandók vagy leánygimnáziumokká vagy leányreáliskolákká és hogy tantervüknek teljesen azonosnak kell lennie a fiúközépiskolák tantervével.

A két nem középiskoláinak egyenlő értékűsége nem kíván azonososságot. Evégből elegendő, hogy egyenlő magasságú célokat tűzzünk ki a fiúk és leányok elé. Mindazonáltal az utak, amelyeken e célokhoz jutunk, mások lehetnek a leányoknál, mint a fiúknál. Sőt mások kell hogy legyenek azért, mert nemcsak jelentékeny fiziológiai különbségek vannak a két nembeli fiatalok között, hanem lelki alkotásuk sem egyforma. Akinek, mint neki, alkalma volt mind a két nembeli ifjúság tanítását megfigyelhetni, az tapasztalhatta, hogy a gondolkodás folyamatai másképen mennek végbe a leány lelkében, mint a fiúéban. Helytelen volna, hogyha az iskolák szervezésében figyelmen kívül hagynók ezt a különbséget és teljesen azonos módon akarnók tanítani a leányt és a fiút.

Ezenfelül nem szabad megelégednünk arról, hogy ezentúl is az lesz a nőnek legfontosabb hivatása, hogy háziasszony és anya legyen. Ez az egyetlen hivatás, amelyben a normális nő igaz boldogságot és teljes megelégedést találhat. Minden másfajta hivatás a nőre nézve csak tartalék, refugium, amelybe akkor menekül, ha a körülmények abba a szomorú helyzetbe sodorják, hogy nem képes természetes hivatását betölteni. Azért minden fokozatú és irányú leányiskolában gondoskodnunk kell arról, hogy a leányt el ne idegenítsük a háziasszonyi és anyai hivatástól és hogy egyéb képzés mellett erre a természetes rendeltetésére is előkészítsük.

Az említett két fontos ok kizárja azt a lehetőséget, hogy a fiú- és leányközépiskolák tanterve azonos legyen.

A Pintér Jenő által kívánt felvételi vizsgálatot nemcsak helytelennek és céltalannak, hanem jogosulatlanoknak is tartja. Elemi iskolai három osztályt végzett kilencéves gyermekeket idegen környezetben, idegen tanárok előtt teendő vizsgálatra kötelezni pedagógiai tévedés volna. Utal azokra a tapasztalatokra, amelyeket a felvételi vizs-

gálatokkal a folyó tanév kezdetén a felső kereskedelmi iskolákban szereztek. A miniszter rendeletére az I. osztályba lépő tanulókkal felvételi vizsgálatot kellett tartani a magyar helyesírásból, folyó írásból és a számtani alapműveletekből. A közép- vagy polgári iskolának négy osztályát elvégzett, többnyire 14-ik életévüket betöltött jelentkezők közül számosan ezeknek a minimális követelményeknek sem tudtak megfelelni, ami az előző évi tanítás zülloétségének az eredménye. De viszont felette gyenge vizsgálatuk dacára felvett tanulók utóbb az osztálynak legjobb tanulóivá váltak. E körülmény bizonyítja, mennyire téves az a kép, amelyet felvételi vizsgálat alapján egy-egy tanulóól nyerünk.

A középiskolai reform irányelveinek megállapításában, véleménye szerint, a szakiskolákhoz való viszonyukra is kell gondolnunk. Helyesebbnek vélné a középiskola tanfolyamának az elemi iskola hat osztályához való kapcsolását, mint lefelé való kiterjesztését. A jól épített és megszervezett hatosztályú népiskola legyen az összes középiskolák és szakiskolák közös alapja.

III. *Kőrösi Sándor*: A középiskola s általában a közoktatás reformjára szükségünk van, mert egyrészt elégedetlenség volt tapasztalható az iskolával szemben már a háború előtt is, másrészt új viszonyok közé kerültünk (Csonka-Magyarország, függetlenség, szegénység). De milyen legyen a reform?

Mint hogy a műveltségnek elemeit, a művelődésre való képességet ma már a földműves és az iparos sem nélkülözheti, a közoktatás berendezésének olyannak kell lennie, mint ahogy itt Somogyi Géza tagtársunk is hangoztatta, hogy ne csak kimustrálás, kilökés útján, ne csak megszégyenítés árán kerüljenek a rátermett ifjak a gyakorlati pályákra, hanem legyenek megszabott állomások, melyek lehetővé teszik, hogy a nemzet fiai megszégyenítés nélkül ott és úgy helyezkedjenek el, hogy hazájuknak minden erejükkel és képességükkel hasznára váljanak.

Ha tehát ezt a szükségességet magunk előtt látjuk és bevalljuk, hogy a nép-nemzeti eszme kihajtása óta a nép széles rétegei léptek be a műveltség zónájába, el kell ismernünk, hogy iskolai-reformról szólva egész közoktatásunkra ki kell terjesztenünk figyelmünket, hogy úgy ne járjunk, mint Oroszország, hol a felsőbb tízezer csupa nagyműveltségű emberből áll, a többi pedig a vak tudatlanság sötét-ségében agitátorok, demagógok vak eszközévé válik.

Ebben az illusztris társaságban fölösleges volna fejtegetnem, hogy a műveltség, az egész nép műveltsége, az erkölcsi és szellemi tökéletesedésre való törekvés önmagában is fontos célja az emberi-ségnek.

Hogy milyen legyen ez a népműveltség? Én mindig örömmel, büszkeséggel emlegettem azt a lelki finomságot, mely a mi paraszt népünket jellemzi. Különösen a tiszántúli magyar paraszttal szoktam idegenek előtt eldicsekedni, aki — a szó nemes értelmében vett — arisztokratikus gondolkodásmódjával és fellépésével egyéb államoknak nemcsak parasztságát, hanem úgynevezett művelt köreit is nagyban felülmúlja. De azért el kell ismernünk, hogy az egyetemes népművelődés emelése tekintetében még sok a teendőnk. Így például nagyon meglepődtem, midőn egy hollandus barátom, Van der Maessen báró, ki a háború kezdetén két éven át itt tartózkodott körünkben, egyszer azt a megjegyzést tette, hogy a mi mezőgazdaságunk nagyon el van maradva. Megjegyzését csak akkor értettem meg, midőn Hollandiában saját szememmel láttam, milyen módon folyik náluk a gazdálkodás. Hogy nincs egy tenyérnyi föld, amit műveletlenül hagynának, termésük pedig olyan, mintha minden fej káposzta vagy répa a «Mauthner diadala» névért versenyezne. Legelőiken a fű még ősszel is oly bársonyos és oly dús, mintha egymásra rakott szmirnaszőnyegeken járna az ember.

De hogy milyen is legyen az a népműveltség, erre nézve legyen szabad hivatkozni arra, amit De Amicis, a *Cuore* halhatatlan szerzője, *Olanda* c. útleírásában írt a hollandi parasztról.

A középiskolai reformot a nemzet szükségletéhez kell alkalmazni, tehát meg kell néznünk, milyen hatással volna népoktatásunkra. Nem lehet a középiskolát úgy megreformálni, hogy egyéb iskoláinkat figyelembe ne vegyük. Az oktatás célja ma már nem az egyetem, hanem az, hogy a nemzetnek minden tagja megkapja az őt megillető műveltséget, a neki való helyet. A reformot tehát csakis egész oktatásügyünkre kiterjesztve lehet megkezdeni. Ez gondos előkészítést, körültekintést igényel. Jól tudom, hogy az Orsz. Közoktatási Tanács gondos munkával elkészítette középiskoláink reformjának tervvezetét, ezt azonban nem ismerem.

Bizonyos, hogy közoktatásunk berendezésében mindeddig német mintákat követtünk, de kérdés, hogy ez a függő viszonyunk a jövőben is megtartható-e. Most, midőn saját lábunkra akarunk állani, meg kell fontolni, hogy ilyen fényűzést, ennyiféle iskolatípust a mi elszegényedett államkincstárunk el nem bír. Németország nagy, hatalmas néplakta ország, mi pedig szegény, kis ország vagyunk. Nekünk egyszerűbben kell berendezkednünk. A reformot tehát alapos tanulmányozás után a nemzet mai szükségletéhez mérve kell megalkotnunk. Egylőre a legnagyobb baj elhárítása érdekében az idejét mult minősítési törvényt kellene megváltoztatnunk, vagyis Pintér javaslatának bevezető részét, az egységes jogosítást kellene életbeléptetnünk. Ellenben a

9 osztályú középiskola megvalósítása szinte elháríthatatlan akadályokba ütközik. A tanárok eddig is elégedetlenek voltak a IV. elemi osztályból jött tanulókkal. Hát még ha a III-ikből vennők fel a tanulókat! Ezért nekünk csak a IV. elemi osztály után kellene átvennünk a növendékeket, hogy az elemi iskola jól megalapozhassa a gyermekek középiskolai tanulmányait.

Én, a nagyvilágon körüttekintve, két olyan országot látok, melynek viszonyai a mienkhez hasonlóak: Olaszországot és Németalföldet. Olaszországnak egyes részei századokon át idegen hatalom jármát nyögték. Mikor az ország az egységes Olaszország megalkotásával függetlenségét kivívta és iskoláit a nemzet megváltozott igényeihez képest kellett berendeznie, állami pénzügyei majdnem oly zilált helyzetben voltak, mint a mieink. Németalföld kis ország, ép úgy, mint a mi szegény Csonka-Magyarországunk. Lakói főleg földműveléssel foglalkoznak, ép úgy, mint a mi népünk. Mindenfelől kapzsi szomszédok veszik körül, ép úgy, mint minket és ép úgy rászorultak, hogy szellemi erejük nagy részét idegen nyelvek tanulására vesztegessék, mint mi. Nézzünk körül ezekben az országokban, milyen módon szervezték iskoláikat. Kötelességünk ké teszi ezt még az a körülmény is, hogy a mi iskoláink típusa a katolikus egyházi rendek útján Olaszországból származik, a reformáció idejében pedig Hollandiában járt protestáns papok itthoni alkotása útján erősödött meg.

Az *olaszok* érintetlenül hagyták a humanisztikus képzés hagyományos intézetét, a gimnáziumot, csak épen reáliakkal egészítették ki a modern kor kívánalmaihoz képest, emellett azonban felállították a technikai iskolát (*Scuola tecnica* és a IV. osztálytól kezdve *Istituto tecnico* néven). Náluk nincs polgári iskola, nincs külön közép kereskedelmi, közép gazdasági vagy közép ipariskola. Van kereskedelmi akadémiák, van tengerészeti akadémiájuk stb., de a közép oktatás mind be van olvasztva az *Istituto tecnico*-ba. Mind a gimnáziumnak, mind a technikai iskolának 3 alsó osztálya voltaképen az elemi iskolai tanítás kiegészítésére szolgál. A III-ikből azok, kik nem hajlandók tovább tanulni vagy nem is alkalmasak reá, abituriens bizonyítvánnyal egy kis egészet képező, befejezett ismerettel mehetnek inasi alkalmazásba. A technikai iskolának gerince a matematika és fizika, ehhez csatlakoznak az általános műveltség érdekében a humanisztikus tárgyak. Azonban a IV-iktől kezdve minden technikai iskola, a város és környék igényeihez képest, kétfelé vagy háromfelé ágazik. Némely városban közép kereskedelmi, másokban mezőgazdasági vagy szőlészeti, harmadikban tengerészeti, vagy néhol szalmafonó, selyemszövő, földmérő vagy számviteltani középiskola olvad a technikai iskolába. Ezeknek növendékei a matematikát, fizi-

kát az intézetnek azon növendékeivel együtt tanulják, kik a poli-technikumra készülnek; egyebekben tantervük külön úton halad és mindenben a gyakorlati cél szolgálatában áll.

Nem szükséges hangsúlyoznom, mily áldás az egy szegény országra nézve, hogy nem kell annyiféle iskolát, polgárit, közép kereskedelmit, közép gazdaságit stb. fenntartania és mily áldás volna ránk nézve, ha a mi jómódú földműves népünk a technikai, vagy — ha úgy tetszik — reáliskolában készen találná az okszerű gazdálkodásra, gyümölcsészetre, szőlészetre, iparra képző iskolát. És mily áldás az egyetemre és az egész társadalomra, ha az iskola berendezése kenyeret ad már a technikai középiskolát végzettek kezébe és nem szorítja az egész középiskolai ifjúságot az egyetemre, úgyhogy az csakugyan a szellemi kiválóságra hivatottak iskolája marad. Ne feledjük, hogy ebből az iskolából került ki *Marconi* is és ezekből az iskolákból került ki az a nemzedék, mely Itáliának a beszéd, írás és képírás művészetében való régebbi vezérszerepe után mai napság a matematikai tudomány terén való vezetés pálmáját megszerezte.

Hollandiában van gimnázium és polgárinak nevezett reáliskola. A középiskolába csak a VI. elemiből veszik fel a növendékeket. Nincs rá mód, se protekció, se külön engedély, hogy valaki VI. elemi osztálybeli bizonyítvány nélkül léphessen középiskolába; még így is felvételi vizsgát kell a gyermeknek tennie. A gimnáziumban nyelvtani alapismereteket, a reáliskolában matematikai gondolkodást követelnek meg attól, akit felvesznek. Aki a feltételeknek nem felel meg, folytatja az elemi iskola látogatását, mely 8, helyenkint 9 osztályos és a felsőbb fokozatban mezőgazdasági, alkotmánytani és idegen nyelvi ismereteket is nyújt. A középiskola 6 osztályos. Én úgy vettem észre, hogy e hat év alatt, a gondos alapozásra építve, nagyobb eredményt érnek el, mint mi a 8 osztályos középiskolánkban. Még latinban is alaposabb és bővebb a tudásuk. Végtelen nagy érdeme pedig minden rendű iskolájuknak, hogy a puritán vallásosság mellett a munka s az erkölcsi tisztaság szeretetét, az igaz humanizmust s a művelődés és tökéletesedés iránt való nagy fogékonyságot oltja az ifjúságba.

Én azt hiszem, a M. Pædag. Társaságnak erkölcsi súlyával oda kellene hatnia, hogy pedagógiai életünknek arra hivatott, tekintélyes képviselői látogatnák meg az olasz technikai iskolákat s a hollandiai gimnáziumokat, hogy aztán itthon a magyar nemzeti szellemben létesítendő reformok megalkotása terén érvényesítsék tapasztalataikat.

IV. *Juba Adolf* statisztikai adatokat olvas fel annak illusztrálására, mily nagy a testi fejlődésben elmaradt alsóosztályos középiskolai tanulók száma.

V. *Somogyi Géza* a népiskola érdekében szólal fel. Azt fejte-

geti, hogy népiskoláinknak két krónikus betegsége van: 1. az osztott és osztatlan iskoláknak egymáshoz való viszonya nincs kellőképp szabályozva, 2. a népiskolák csonka állapotban maradtak. Javasolja, hogy követeljük az általános népiskolát, mint minden továbbmenő-intézet közös alapépitményét.

VI. *Geöcze Sarolta* nemzeti szempontból alsó fokon az egységes középiskolát látja célszerűbbnek. Svájcra utal, hol a nemzeti egység megbontása még a világháború alatt sem sikerült, noha ott három különböző nyelvű és kultúrájú faj alkotja az államot, melyek mind-egyikére érvényesül kívülről a nagy tömegek vonzása a rokon fajú s önálló kultúrájú nagy nemzetek részéről, sőt azok mindent elkövettek, hogy Svájcot a maguk háborús érdekszférájába bevonják s ezzel egységét megbontsák. Ha ez még sem sikerült, annak oka nem más, mint az egységes nemzeti nevelés révén kifejlesztett nemzeti öntudat;¹ t. i. Svájcban az iskolakötelezettséget nagyon szigorúan veszik s az kiterjed nemcsak az elemi, hanem a polgári iskolára is; tehát a svájci gyermek — fiú, leány egyaránt — 15 éves koráig az egységes nemzeti műveltséget adó népiskolába jár s csak azután lép a középiskolába. Ennek még az a nagy előnye is megvan, hogy a polgári iskolában a szakrendszer még nincs úgy a végletekig kifejlesztve, mint a mi középiskoláinkban, a svájci népiskola nem is oly zsúfolt; tehát a gyermek 15 éves koráig mindössze 2—3 tanító keze alatt tanul (azonfölül ott a felmenő rendszert ezen a fokon is következetesen alkalmazzák) s így az egységes nevelő hatás intenzívebben érvényesül. A bifurkáció csak azután kezdődik, mikor már a közös erkölcsi alap megszilárdult. Ehhez hozzájárul, hogy a józan svájci az iskolakötelezettség kezdetét is a 7. életév betöltésére tolta ki, tehát az a boldog svájci gyerek 7 éves koráig szabadon fejlődik s nem kénytelen 6 éves korában, ha csenevész is, beletörni az iskolai igába. Sem a 10 éves játszó gyermek nem kerül a középiskolába egyszerűen 6—8 tanár keze alá, akik neki prelegálnak és alig ismerik. A svájci rendszer tehát mind nemzeti, mind nevelési és higiénikus szempontból jobb, mint a miénk.

Az egészségi szempontot főleg a leánygyermeknek érdekében kellene jobban figyelembe venni. Azokat az időelőtti megerőltető tanulást még jobban idegesíti s a vérszegénységet fejleszti ki bennük. De társadalmi veszedelem rejlik abban is, hogy ma a leányok — kivált a zsidóság — csak úgy tódulnak a középiskolába. Ez legtöbbször a háziasság rovására megy s női hivatásuktól távolítja el őket. De baj

¹ Lásd erre nézve Laur Ernő tanulmányát: *Parasztdemokrácia Svájcban*. A Magy. Gazdaszövetség kiadványa.

az is, hogy az állásokat olyanok lepik el, akik az azzal járó felelőséget nem veszik komolyan. Tehát itt szigorú szelekció kell egész- ségi, szellemi és erkölcsi szempontból.

A 3 irányú szelekció azonban ép úgy kell a fiúknál is. Ne tódul- jon a középiskolába s majd az egyetemre oly elem, mely azután csak a szellemi proletariátust szaporítja s a színvonalat szorítja le. Itt főleg az erkölcsi szelekció fontos, mert anélkül közéletünk gyógyu- lása nem remélhető.

E szempontból szükséges hatványozottan a társadalom vezeté- sére hivatott osztályt nevelő középiskolában az intenzívebb erkölcs- és szociális nevelés, mert annak a múltban történt elhanyagolása volt egyik főoka a közéleti bajoknak. A társadalomtani oktatás e- van rendelve; de az ismeret nem elég, sokkal fontosabb a tervszerű, következetes nevelő ráhatás.

VII. *Gyomlay Gyula*: Minden iskolai reformnak fő- és alapfel- tétele a tanárképzés. Ezen a téren azonban addig nem várható halá- dás, míg a jelölteket olyan helyzetbe juttatni nem tudjuk (akár internátusokkal, akár segélyekkel), hogy vállalt kötelességeik pontos teljesítését joggal el is várhassuk tőlük. A budapesti egyetemmel kapcsolatosan nemcsak az intézmények állnak már régóta fenn, ha- nem, ami fő, megvannak a szükséges vezető és tanító erők is, nem- különben a tanítás eszközei: könyvtárak, helyiségek stb. A baj az, hogy a mostani körülmények közt mindezeknek csak nagyon keve- sen vehetik hasznát s azok sem oly mértékben, ahogyan kívánatos volna. A vidéki egyetemekkel kapcsolatos tanárképzőkben is első- sorban az eszközök megszerzéséről, aztán a tanítóerők kiszemeléséről kell gondoskodni, de a tanulók anyagi gyámolítása s ez alapon pon- tos ellenőrzés és kérlelhetetlen szigorúság nélkül az állapotok javu- lása a mi viszonyaink közt nem várható.

VIII. Az *elnök* berekeszti a vitát és Kemény Ferenc előadónak adja a szót, hogy metegye a felszólalásokra észrevételeit.

IX. *Kemény Ferenc* előadói zárószava: Reám, mint előadóra most az a feladat hárul, hogy zárószó keretében megvilágítsam az elhang- zott felszólalásokat, a szükséghez képest feleljek reájuk és az egész vitát összefoglalva megállapítsam tanulságait, eredményeit. Ennek a nem könnyű feladatnak a következő sorrendben igyekszem eleget tenni: A vita általános jellemzése után sorra veszem az egyes fel- szólalásokat, majd a főbb vitás pontok körül felmerült ellentéteket, illetőleg megegyezéseket igyekszem megállapítani és ebből a meg- érte reformokra következtetni.

Előbb azonban, mintegy személyi kérdés címén, legyen szabad néhány félreértésen alapuló bíráló megjegyzést megvilágítani. Így az

elnök úr a vitát bevezető szavaiban úgy nyilatkozott, hogy én a tagolás kérdésében csak a négy közös alsó osztály tervét említettem és mellőztem a két közös alsó osztály gondolatát. Ezzel szemben utalok a 6. miniszteri kérdőpontra adott válasznak következő kitételére (109. l.): «Itt a döntés csak akörül foroghat, vajjon az alsó 2, 3 vagy 4 osztály legyen-e közös. Mi az utóbbit valljuk, mert ezeknek a szükséges közös ismereteknek tanítása 4 évnél szűkebb időre alig szorítható». Bozóky Endre ázzal kezdte, hogy én kérdéseim, illetőleg tételeim tömegével szinte elárasztottam a hallgatóságot és megnehezíttem a hozzászólást. Ezzel szemben ismét hivatkoznom kell'arra (118. l.), hogy én ép a vitának eredményesebbé való tétele érdekében külön csoportba foglaltam össze azokat a tételeket (számszerint 14-et), amelyek már nem vitások és amelyeket a vitából ki lehet kapcsolni, s külön csak két kérdést tűztem ki a vita anyagául, amihez bevezető szavaiban az elnök úr is hozzájárult. Végül Somogyi Géza azt kifogásolta, hogy a középiskolát elszigetelten tárgyaltam, szervezet dolgában csak feudális államokra hivatkozom és mellőzöm a demokratikus Egyesült-Államokat és Svájcot. Úgy vélem, hogy mind a két ellenvetés félreértésen alapszik, mert tervezetemben több ízben kitértem a polgári iskolára, sőt a népiskolára is, a felsorolt országok között pedig Amerika és Svájc is előfordul, bár nem részünkről követendő példa gyanánt. Ez utóbbit különben Hegedüs István is vallotta felszólalásában.

A vita általános jellemzésére talán szabad erről a helyről is megállapítani, hogy mindvégig tárgyilagos volt és magas szintajon mozgott. Az ügy érdekében kívánatos lett volna, hogy pedagógusaink még nagyobb számban keressék fel üléseinket és vegyenek részt a vitában. Hogy a vita nem szorítkozott, mindvégig a két fő vitakérdésre, hanem helyel-közzel elkalandozott, nagyon is érthető, mert ez előttünk szent ügygel kapcsolatban sok olyan dolog van, amit szívünkön hordunk. Ennek következményeként azután több olyan középiskolai pedagógiai közhely is felmerült, amelyeket én a már említett 14 pontban jó eleve elraktároztam, kiselejtezni iparkodtam.

Most saját hiányos jegyzeteim alapján áttérek az egyes felszólalásokra. *Bozóky E.* konzervatív, a reformot nem tartja időszerűnek; részleteiben erősen bírálja a Pintér-féle tervezetet; mindennemű szelekció ellen nyilatkozik. *Waldapfel J.* a reform helyett restaurálást ajánl; hangsúlyozza a folytonosság (historicismus), a nemzeti irány és a szolidaritás fontosságát; a miniszteri kérdőpontokat sorra veszi és végeredményben megállapítja, hogy azokat döntő szerep nem illeti meg; ő is alaposan megrostálja a Pintér-féle tervezetet (9 évfolyam, világirodalom, szociológia, numerus clausus, megbízhatatlanság); végül előterjeszti saját javaslatát: a 6 osztályú népiskolán felépülő, 6 osztályú,

alsó- és felsőtagozatú középiskolát. Ez a terv, mi legalább úgy látjuk, nem áll a felszólaló által hangoztatott folytonosság (historicismus) jegyében. *Somogyi G.* a reformot időszerűnek tartja és mintakul a svájci és amerikai terveket ajánlja. *A jövő nemzedék nevelése* c. füzetében a 6 osztályú nép- és középiskola mellett foglal állást; híve az értelmi szelekciónak. *Fest A.* felszólalásában nem érthetek egyet azzal, hogy a középiskola elvben a kiváló tehetségű tanulók iskolája; hogy feladata csak egy lehet: a főiskolai előkészítés. Az sem állhat meg, hogy «a latin nyelv ismerete nélkül minden nyelvtudás felszínes» s hogy a franciát mi túlértékeljük (ez utóbbit *Fináczy E.* is kétségbevonta). Viszont készséggel elismerem, hogy a nemzetiségi nyelvek tanulásával járó veszélyeket meggyőzően adta elő és ebbeli javaslataimat a teljes viszonyosság alapján módosítom. *Málnai M.* több, régóta sürgetett életrevaló reformot elevenített fel; a 6 osztályú népiskola, de még inkább a 3 és 6 éves felső népiskola terve azonban aligha lesz egyhamar megvalósítható. *Fináczy E.* nem híve a közös alsó tagozatnak, hibáztatja a középiskola előkészítő jellegének túlságos hangsúlyozását; a szelekció lehet politikai gondolat, de nem nevelő, a numerus clausus nem az iskolába való, hanem a képesítő vizsgálatokra. *Juba A.* a 8 osztályú, szelekcióval kapcsolatos középiskola hívének vallja magát; a testi nevelés dolgában több, régóta támasztott jogos követelést sürget (legalább heti 3 óra, az egészségtant rendszer tantervként orvos tanítsa stb.). *Quint J.* a két szélső társadalmi véglet között mozgó tanulóiifjúságot szeretné egymáshoz közelebb hozni; kívánja a nemzeti műveltség mélyítését, a lélek művelését (művészetek) és a munkára való nevelés felkarolását. Ehhez csatlakozik *Hegedűs I.*, aki a történettanítás és a szabad oktatás fontosságát hangsúlyozza. A mai ülésen (jún. 26.) elhangzott felszólalások még oly friss emlékezetben vannak, hogy azokat talán fölösleges is összefoglalni. Két részletre mégis ki kell térnem. Megelégedéssel állapíthatom meg, hogy az olasz középiskoláknak *Kőrösi S.* részéről előterjesztett és követésre ajánlott szervezete főbb vonásaiban csaknem teljesen egyezik azzal, amelyet előadói tervezetem végén magam is ajánlottam. *Geöcze S.* felszólalásában figyelemreméltónak tartom az erkölcsi és szociális nevelésnek az eddiginél külön felkarolását és ahhoz a magam részéről is hozzájárulok.

Ha 'tárgyi szempontok szerint csoportosítjuk a vita tanulságait, az eredményt a következő pontokba foglalhatjuk össze:

1. Szóvá tették a mai magyar középiskolának sok kisebb-nagyobb baját, amivel kapcsolatban számos életrevaló eszme került felszínre.
2. A középiskola jövő szervezetére nézve ismét kiderült, hogy a vélemények nagyon széjjelágazók.

3. Az időszerűség dolgában nem egységes a felfogás: Bozóky ellene van, Waldapfel a reform helyett restaurálást kíván, de az eszmecezerét üdvösnek tartja; Somogyi, Körösi S. és Gyomlay a reform előkészítése mellett van, az utóbbi bizonyos égető reformoknak azonnali végrehajtását sürgeti; Fest a reformot előbb ki akarja próbálni. Az előadó változatlanul azt vallja, hogy az éveken keresztül buzgón folytatott előkészítő munkálatok után immár elérkezett a cselekvés ideje és hogy bizonyos alább megnevezendő reformok minden zökkenés és veszedelem nélkül megvalósíthatók.

4. Vítas maradt a szelekció kérdése is; Bozóky, Szuppán és az elnök ellene, Fest, Somogyi, Körösi és Juba mellette szólalt fel. Az előadó ajánlja a tervezetében előterjesztett megoldást, amely a) a felvételi vizsgát kivétel nélkül kötelezővé teszi azok részére, akik humanisztikus gimnáziumba lépnek, a más középiskolába lépőknel pedig csupán azok részére, akiknek népiskolai bizonyítványa csak elégséges minőségű; b) bármely középiskolában a 4. osztály után minősítő és selejtező vizsga tartassék. Az értelmi cenzus mellett Geöcze S. felvetette az erkölcsi cenzus szükséges voltát, még pedig mindkét nembeli tanulóifjúság részére. Ennek fontossága nyilvánvaló.

5. Az alsó és felső tagozat gondolata szinte egyértelmű visszhangra talált, amit az előadó meglelégedéssel állapít meg.

6. Nagyobb eltérés mutatkozott a hosszában való differenciálásnak sokat vitatott kérdésében. Fináczy, Somogyi, Szuppán és Waldapfel a népiskola IV. osztálya után még két évig óhajtja az ifjúságot együtt tartani: Quint a differenciálásnak minél későbbi megkezdését ajánlja. Ebben a kérdésben a megalkuvás lehetősége kínálkozik. Végre

7. A Pintér-féle tervezetet csaknem egyértelműen elfogadhatatlannak tartották. Az előadó beérte azzal, hogy ennek az egyébként nagy buzgalommal és jóhiszeműséggel elkészített tervezetnek csupán legkisebb szervi hibáira mutasson rá, a felszólalók közül többen a részletek tarthatatlanságát is kiderítették. A szelekcióra vonatkozó intézkedéseket némi módosítással (l. fent 4. pont) az előadó magáévá teszi.

Tisztelt Társaság! Ha ezek után azt kutatjuk, hogy mi az, ami ebből a tartalmas és érdekes vitából kikristályosodott, hogy melyik az a szilárd pont, amelyből kiindulva a magyar középiskola ügyét előbbre vihetjük, akkor azt a gondolatot kell kiragadnom, amely az iskolarendszer felépítését a hatos egységcsoporthoz óhajtja alapítani. Én ugyan azt tartom, hogy az ifjúságnak értelmi, érzelmi és testi fejlődését nagyon nehéz általánosan ilyen számegységek szerint elskatulyázni, a magam részéről a hatos felosztásért nem is lelkesedem, de úgy látom, hogy termőképes magot rejt magában. Mert mit jelent a Comenius-féle hatos csoportosítás mai iskolarendszerünkre alkalmazva. Azt, hogy minden középiskolának 2 alsó osztálya közös legyen s azt, hogy a latint a gimnáziumi III. osztályban kezdjük meg, egy világnyelv tanítását pedig az I. osztályban.

Waldapfel, Fináczy és Somogyi, akik ennek az eszmének hívei, ugyan úgy gondolják a megvalósítást, hogy a 6 osztályú középiskola

a 6 osztályú népiskolához kapcsolódjék, de én hivatkozással a Wald-apfel részéről annyira és joggal hangoztatott folytonosságra, azt tartom, hogy ennek a 6. osztályú nép- és középiskolának megteremtése ma jóval nagyobb nehézségekbe ütközik, mint ha a mostani rendszer fenntartása mellett a középiskoláknak 2 alsó osztályát egyenlősítjük. Én ugyan a 4 osztályú közös alsó tagozatot ajánlottam (a hum. gimnáziumok kikapcsolásával), de átmenetileg beérem a 2 osztályú közös alsó tagozattal, amelynek érdekében a szükséges tantervi változtatásokat rövidesen el lehetne végezni. Ez az újítás két, eléggé meg nem becsülhető előnnyel járna: a) azzal, hogy a tanulóifjúságot még két évig egy kalap alatt tartja, fokozná annak egészségesebb nemzeti kiművelését, b) minden nehézség nélkül lehetővé tenné az átlépést egyik intézetnemből a másikba a tanulmányi eredmények és a kibontakozott tehetségek figyelembevételével. Legyen szabad itt még egyet megjegyezni. Már előadói tervezetemben utaltam arra, hogy a kisebb egységek, a kevesebb évfolyamot felölelő tagozatok intenzívebb munkát tesznek lehetővé (Rein). Ha ehhez hozzávesszük, hogy a Comenius-féle hatos csoportosítás a XVII. századba nyúlik vissza, ma, a XX. században azonban a differenciálás korát éljük, amelyet a kisebb csoportok, egységek előmozdítanak, úgy előrelátható, hogy a négyes csoportosítás és alsó tagozat a jövő fejlődés irányába esik.

Jól tudom, hogy Társaságunk határozatokat nem hoz, az i. t. elnök úr ezt eleve ki is jelentette, de azért azt tartom, hogy akkor, amikor ennek a tanulságos vitának anyagát a tanügyi hatóság elé fogjuk terjeszteni, annak figyelmét külön is hívjuk fel arra a fontosságra, amely a középiskola 2 alsó osztályának közös voltában rejlik és amelyet Társaságunknak néhány kiváló és illetékes tagja egyértelműen tűzött napirendre.

Ezek után részemre nem marad egyéb hátra, mint az, hogy köszönetet mondjak az i. t. elnök úrnak a belém helyezett bizalomért és az i. t. felszólalóknak azért, hogy tiszta meggyőződésükkel és tudásuk legjavával hozzájárultak ezen emlékezetes és reméljük, nemsokára tettekben is megnyilatkozó vitához.

X. *Fináczy Ernő* elnök a következő záróbeszéddel rekeszti be az ülést:

T. Társaság! Az előadó úr megkönnyítette feladatomat, mert a vita anyagát nemcsak megvilágította, hanem az elnök helyett össze is foglalta. Előadására csak két ténybeli helyreigazítást kell tennem. Egyik a Pintér-féle javaslatra vonatkozik. Nem merném a hallottak után megállapítani azt, hogy a felszólalók e javaslatot «elfogadhatatlannak» mondták; mindössze annyi történt, hogy egyes rendelkezéseivel szemben állást foglaltak, egyes határozmányaira kritikai

észrevételeket tettek. A tantervjavaslat a maga egészében és számos (szóba sem került) részében egyáltalán nem tárgyalatott, nem is volt kitűzve a napirendre, csak mellékesen és alkalmoszerűen kapcsolódott a vitához. Másodszer az előadó úr felszólalásomnak egy részét, úgy látszik, félreértette. Én nem foglaltam állást a hatosztályú középiskola mellett; csak annyit jeleztem, hogy e szervezet elvi szempontból jól megokolható, de véglegesen csak akkor lehet majd róla nyilatkozni, ha elkészül a hozzávaló tanterv.

Mivel a vita elején határozatba ment, hogy a fennforgó kérdésekben a szavazás nem volna helyénvaló, azért most, amikor az egész anyagból még néhány tanulságot akarok levonni, csak bizonyos általános benyomásokra alapíthatom azt a következtetésemet, hogy a felszólalók milyen megoldás felé látszanak hajlani.

E benyomásaim szerint túlnyomó megegyezés alakult ki a vita során a következőkben:

1. Akár egész köznevelésünknek, akár egyes részeinek gyökeres újjászervezése ma még nem lehetséges; közviszonyaink még nem konszolidálódtak oly mértékben, hogy a reform rázkódtatás nélkül megvalósítható volna.

2. A jövő reményében azonban már most meg kell tenni a szükséges előkészületeket a szervezeti és tantervi reformokra, tekintettel különösen arra, hogy középiskoláink szervezete (ide nem értve az 1890. évi XXX. t.-c.-et) 1883 óta, tehát majdnem 40 évig változatlan s hogy tanterveink is 1885 óta lényegesebb átalakuláson nem mentek keresztül (az 1899. évi tantervek módosításai nem mélyrehatóak).

3. A középiskola reformja a község összes egyéb intézményeire való tekintettel oldandó meg.

4. A népiskola hat teljes osztálya mindenütt megszervezendő.

5. A középiskolának alulról egy évvel való megtöltése (a kilencosztályú középiskola, mely a népiskola harmadik osztályához csatlakozik) pedagógiai és társadalmi okokból nem kívánatos.

6. A középiskola ne legyen egységes, hanem többféle irányú (differenciált középiskola).

7. A középiskola többfélesége nem mond ellen a jogosítás egységének, mely mielőbb törvénybe iktatandó.

8. A humanisztikus (görög és latin nyelvet és irodalmat tanító) irány (ágazat), mint a középfokú oktatásnak egyik iránya, minden körülmények között fenntartandó.

9. A humanisztikus irányú középiskola az összes középfokú iskolai intézmények közt a legkisebb arányszámmal, a latin nyelv nélküli intézmények (beleértve a polgári iskolát is) a legnagyobb arányszámmal szerepeljenek.

10. A leányközépiskolák szervezete és tanterve — tekintettel a fejlődésnek a nemi különbségekből eredő eltérő menetére — nem lehet teljesen azonos a fiúközépiskolák szervezetével és tantervével. Ugyanazon tanulmányi anyag más-más elrendezést kíván a kétféle középiskolákban.

11. Tekintettel arra az orvosi vizsgálatokkal is megerősített tapasztalatra, mely szerint a fiatal nemzedék testi ereje és ellenálló-képessége a hosszantartó háború hatása alatt megcsökkent, feltétlenül szükséges a célbavett iskolaszervezeti reformot úgy megalkotni, hogy a testi nevelésnek érdekei a mainál nagyobb figyelemben részesüljenek.

Felette széjjelágazók voltak a vélemények két igen lényeges vitapont tekintetében:

1. Nem mutatkozott megegyezés vagy túlnyomó állásfoglalás abban a kérdésben, hogy a középoktatás differenciációja mikor kezdődjék: a kilencedik, avagy tizedik, avagy tizenkettedik, avagy tizennegyedik életévben?

2. Körülbelül egyenlő arányban oszlottak meg a vélemények abban a kérdésben, legyen-e helye a szelekciónak avagy nem.

Habár ezek szerint a vita folyamán még nem alakult ki a középfokú oktatás jövő képe a maga egészében, mégis néhány elsőrendű kérdésben sikerült Társaságunk körében megegyezésre jutnunk. A vita egyebekben is sok tanulsággal járt; emelkedett színvonalával és tárgyilagosságával méltó volt ahhoz a Társasághoz, mely mindenkor azt tartotta feladatának, hogy a szűkebb értelemben vett politikai szempontok kikapcsolásával kizáróan a pedagógia elvi álláspontját tekintse irányadónak munkásságában.

Köszönöm az előadó úrnak készséges közreműködését, Pintér Jenő főigazgató úrnak szíves megjelenését és a vitában résztvevő tagtársak érdeklődését. A vitát bezárom.

Hivatalos nyugtázás.

A Magyar Pædagogiai Társaság pénztárába 1920 június 7-től október 25-ig a következő befizetések történtek:

Rendes tagok adományai: Pauler Ákos 600 K.

Kültagok befizetései:

1916-ra: Nagy P.

1917-re: Nagy P.

1918-ra: Batiné Stancsics F. Győr. Bonkáló S. Danczer B. Hollós J. Sopron. Jánosi B. Nagy P. Oberle K. Szász A. Eger. Széchy M. Hajduszoboszló.

1919-re: Batiné Stancsics F. Győr. Balassa S. Pécs. Bielek D. Bonkáló S. Danczer B. Ellend J. Sárospatak. Gerecs Sz. Kőszeg.

Goschi P. Székesfehérvár. Grosz J. Veszprém. Hollós J. Sopron. Jánosi B. Lasz S. Mihalik S. Budafok. Molecz B. Szentés. Nagy P. Nagy S. Jánoshida. Oberle K. Radnai J.-né. Szász A. Eger. Széchy M. Hajduszoboszló (—2).

1920-ra: Agárdi L. Veszprém. B. Stancsics F. Győr (—8). Baros Gy. Balassa S. Pécs (—4). Balogh P. Bonkáló S. Bócz J. Békés. Csizsár A. Nagybózsza (—4). Csorba Gy. Miskolc. Danczer B. Danilovits J. Deptner T. (—4). Dombi L. Miskolc. Dörfler J. Egl M. Nagymarton. Ellend J. Sárospatak (—4). Erdélyi L. Farkas G. Dóka. Frecska I. Fürst A. Székesfehérvár. Gerecs Sz. Kőszeg. Goschi P. Székesfehérvár (—4). Grosz J. Veszprém (—4). Gunda J. Makó. Haán P. Hajdu L. Kaposvár (—4). Hollós J. Sopron (—8). Horváth I. Horváth J. Hulják P. Pilisszentlászó. Illés I. Jánosi B. (—8). Kellemen K. Sümeg. Kisparti J. Kovách G. Kováts A. (—4). Kőszegi Gy. Pilisvörösvár (—4). Kupi F. Lasz S. Láczer I. Leszner F. Sopron (—4). Marx J. Maron I. Székesfehérvár (—4). Máté L. (—6). Medgyesi L. Egerszeg. Mihalik S. Budafok (—4). Mocskónyi J. Szarvas. Molecz B. Szentés. Moussong G. Nagy P. (—6). Nagy J. Debrecen. Nagy S. Jánoshida. Nánay B. Debrecen. Neuhold Ö. Eger. Oberle K. Olasz K. Mátészalka (—4). Osváth F. Nagykőrös. Óváry Z. Miskolc. Posch J. (—4). Radnai J.-né (—4). Schuschny H. Schusztér Ö. Zalaegerszeg. Szabó P. Erzsébetfalva (—4). Szász A. Eger. Szeifert V. Veszprém. Szlavik L. Szombathy I. Jászberény. Tibolt Á. Keszthely. Tóth A. Vámosgyörk (—4). Vargha L. (—4). Visnya A. Sopron. Zalai M. Zirc. Zsámboki L. Szekszárd (—4).

1921-re: Bonkáló S. Dombi L. Miskolc. Erdélyi L. (—8). Frank A. Léva. Haán P. Habán M. Eger. Hulják P. Pilisszentlászó. Kisparti J. Kupi F. Nagy S. Jánoshida. Szeifert V. Veszprém. Tibolt Á. Keszthely. Tóth A. Vámosgyörk, Visnya A. Sopron (—4). Zalai M. Zirc (—6).

1922-re: Bonkáló S. (—8). Frank A. Léva (—2). Hulják P. Pilisszentlászó (—2). Kupi F. (—4). Nagy S. Jánoshida (—4). Szeifert V. Veszprém. Tóth A. Vámosgyörk (—6).

1923-ra: Szeifert V. Veszprém (—8).

Értesítés a külső tagok számára. A Magyar Pedagógiai Társaságnak 1920 ápr. 17-én tartott közgyűlése azt a határozatot hozta, hogy a kültagok 1920 jan. 1-től kezdve további intézkedésig 6 K tagdíjpótlékot (összesen tehát évi 10 K-t) fizetnek. E határozat értelmében az 1919 január 1-je óta előre befizetett tagdíjak átkönyveltetnek az 1920. évre, s a Magyar Pedagogia XXVIII. évfolyamának 167. lapján olvasható Hivatalos nyugtázás illető adatai aszerint helyesbítettnek.

A zárójelbe tett negatív szám a fennálló tartozást jelenti. Kérem a tagdíjaknak mielőbbi szíves befizetését.

Dr. Bozóky Endre

kir. tan., áll. középisk. igazgató, pénztáros.
Budapest, II., Albrecht-út 31.

